

Djurhälsopersonalens användning och implementering av Fear Free-metoder på reaktiva katter och hundar på vård- och akutavdelning.

How Fear Free methods are used and implemented by animal healthcare professionals in reactive dogs and cats in the nursing and emergency units.

Josefine de Laval och Sara Hambrick

Självständigt arbete i djuromvårdnad • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Djursjukskötarprogrammet
Uppsala 2024

Djurhälsopersonalens användning och implementering av Fear Free-metoder på reaktiva katter och hundar på vård- och akutavdelning

How Fear Free methods are used and implemented by animal healthcare professionals in reactive dogs and cats in the nursing and emergency units

Josefine de Laval och Sara Hambrick

Handledare: Maria Andersson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Bitr. handledare: Anna Lundberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examinator: Therese Rehn, Sveriges lantbruksuniversitet

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i djuromvårdnad

Kurskod: EX0994

Program: Djursjukskötprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för kliniska vetenskaper

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2024

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd

Nyckelord: Aggressivitet, akut, djurhälsopersonal, djursjukskötare, djursjukskötarestudent, enkätstudie, Fear Free, hund, husdjur, katt, reaktiv, rädsla, stress, stressfri, veterinärmedicin, ängslan

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institution för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd

Avdelningen för antrozologi och tillämpad etologi

Sammanfattning

Hur personalen hanterar stressade, rädda och reaktiva djur på klinik är en viktig del i att skapa en hållbar djurvälstånd och säkra arbetsförhållanden. Under de senaste åren har det dykt upp olika typer av certifieringar och medlemskap som djurhälsopersonal och kliniker kan betala för att ta del av, och på så sätt visa upp att de använder sig av stressfri hantering. Fear Free är ett av de mest kända och omtalade företagen som erbjuder certifiering som individer och företag kan erhålla genom att betala en årsavgift och genom att genomföra ett quiz. De allra flesta som arbetar med veterinärmedicin eller djuromvårdnad har hört talas om Fear Free, även fast de eventuellt inte innehar en certifiering själv. Denna enkätstudie syftar till att undersöka om och hur väl Fear Free används på akut- och vårdavdelningen på djursjukhus i Sverige, och om det finns en skillnad på synen och användningen av Fear Free på de olika avdelningarna. På en akutavdelning är det sällan personalen hinner förbereda sig på vilken typ av patienter som kommer in, och det är överlag ett högre tryck och en mer stressfylld miljö. På en vårdavdelning är patienterna kvar en längre tid och personalen kan till viss del skapa en plan för hur olika patienter ska hanteras, och det är även enklare att skapa en lugnare och mer stabil omgivning. Enkäten skickades ut till 36 stycken djursjukhus och kliniker i Sverige som enligt deras egen beskrivning hade både en akut- och en vårdavdelning, och det specificerades även i utskick samt i enkätens beskrivning att den riktade sig till djurhälsopersonal eller djurvårdare nivå 2 och djurvårdare nivå 3 som arbetar eller har arbetat på vård- eller akutavdelning eller bägge två. Totalt svarade 158 stycken på enkäten, varav 120 stycken fullföljde hela enkäten och räknades med i resultatet. Den generella uppfattningen var att Fear Free är något som är positivt och som ska eftersträvas, men att det oftast inte hanns med på grund av brist på tid eller på grund av en stressfull miljö. Majoriteten av de som svarade på enkäten menade att de använde sig av Fear Free-metoder, men >87% svarade att de ej hade någon certifiering. Den låga certifieringsgraden skulle kunna vara en anledning till att många av respondenterna föredrog metoder som de inte trodde tillhörde Fear Free-metodiken, men som i själva verket är metoder som Fear Free förespråkar. Detta indikerar att synen på Fear Free och dess metoder skiljer sig från vad Fear Free faktiskt är.

Nyckelord: Aggressivitet, akut, djurhälsopersonal, djursjukskötare, djursjukskötarstudent, enkätstudie, Fear Free, hund, husdjur, katt, reaktiv, rädsla, stress, stressfri, veterinärmedicin, ångslan

Abstract

How animal health care professionals handle stressed, reactive, and fearful animals in a clinical setting is an important part in creating a sustainable animal welfare and a safe working environment. During the past couple of years several different types of certifications and memberships for animal healthcare professionals and animal clinics have surfaced, which they can partake in for a fee to be able to display their knowledge of Fear Free methods. Fear Free is one of the most famous and talked about brands that offers these types of certifications that can be gained through a yearly membership fee and by completing a quiz. Most health care workers have at least heard of Fear Free before, even if they might not have a certification themselves. This survey study aims to investigate if and how Fear Free methods are implemented in the emergency and inpatient wards, and if there is a difference in how these methods are viewed in these departments. In the emergency department the staff rarely has any time to prepare for what type of and when a patient comes in, and it is typically more stressful and the pressure is higher than a lot of other departments. At the in-patient care unit the patients typically stay for longer periods and the staff can to an extent create a plan for how specific individual patients should be handled. It is also easier to create a calmer and more stable environment. The survey was sent out to 36 animal hospitals and clinics in Sweden that according to their own description had both an emergency department and an in-patient care department. It was also specified in the description of both the email and in the survey that it was aimed at animal healthcare professionals as veterinarians, veterinary nurses as well as animal caretakers level 2 and level 3 that works or have worked in the in-patient care unit or the emergency unit or both. The general perception was that Fear Free is something positive and that should be pursued, but it was often not a manageable method due to lack of time or due to a stressful environment. The majority of the respondents of the survey said they often tried to use Fear Free methods but the majority of those responders did not have a Fear Free certification. This could be an indication as to why a lot of the respondents stated that some of the methods they preferred were in fact Fear Free methods, but the respondents did not think it was. This indicates that there is a gap in what is commonly known as a Fear Free method and what actually is.

Keywords: Fear Free, stress, stress-free, reactive, cat, dog, emergency, in-patient unit, care, animal health professional, veterinary medicine, animal nurse, animal nurse student, survey study, anxiety, fear, aggression, pets

Innehållsförteckning

Figurförteckning	8
Inledning.....	10
Syfte och frågeställning	12
2.1 Syfte	12
2.2 Frågeställningar.....	12
Bakgrund	13
3.1 Fear Free.....	13
3.1.1 Uppkomst.....	13
3.1.2 Varför Fear Free.....	14
3.1.3 Problematiken	15
3.1.4 Utbildningen	15
3.2 Reaktivitet.....	16
3.2.1 Katt.....	16
3.2.2 Hund.....	17
3.2.3 Socialisering.....	18
Material och metod	19
4.1 Enkätstudie.....	19
4.1.1 Datainsamling.....	19
4.1.2 Dataanalysering	20
Resultat.....	21
5.1 Akut och Vård	22
Diskussion.....	30
6.1 Resultatdiskussion.....	30
6.1.1 Kunskap	30
6.1.2 Förutsättningar	31
6.2 Metoddiskussion.....	35
6.2.1 Felkällor.....	35
6.3 Fear Free-certifieringen	37
Konklusion	39
Referenser.....	40
Tack 44	
Bilaga 1	45

Figurförteckning

- Figur 1. Respondenter (n = 120) som svarade på om de ansåg att Fear Free var något att eftersträva. Svaren anges i procent.22
- Figur 2. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "I vilken utsträckning använder du redan Fear Free-metoder?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.22
- Figur 3. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Tycker du att det skiljer sig i användningen av Fear Free-metoder mellan vård och akut?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.22
- Figur 4. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Upplever du att din arbetsplats erbjuder sina anställda de verktyg och förutsättningar som krävs för att kunna hantera reaktiva djur på ett bra sätt?". Svaren anges i procent.23
- Figur 5. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Har du någon gång hamnat i en situation där du önskar att Fear Free hade använts men att du på grund av påtryckningar eller avsaknad av rätt verktyg inte gjort det?". Svaren anges i procent.24
- Figur 6. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Uppmanas du av din arbetsgivare och/eller kollegor att arbeta enligt Fear Free?". Svaren delas upp mellan "Av min arbetsgivare" och "Av mina kollegor". Svaren anges i antal respondenter och i procent.25
- Figur 7. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Har ni någon rutin på er arbetsplats på vad som ska rondas över/journalantecknas för ett djur som är reaktivt?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.26
- Figur 8. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Hur väl fungerar kommunikationen mellan personal och avdelningarna vad gäller reaktiva djur och deras eventuella behov?". Svaren anges i procent.27
- Figur 9. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Hur ofta tycker du att någon annans bedömning av en patient inte stämmer överens med hur du upplever den?". Svaren anges i procent.28
- Figur 10. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Skulle du vilja utveckla din kunskap och ditt arbetssätt med hjälp av Fear Free-metoder om du hade möjligheten?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.29

Inledning

Reaktiva och svårhanterliga djur har alltid tagit en stor plats inom veterinärmedicin och har skapat problem för patienter, djurägare och personal på djursjukhus och kliniker i världen. Trots detta är det först på 90-talet som intresset för stressfri hantering av djur ökar i popularitet och börjar tas upp i studier, och det dröjer ytterligare innan konceptet Fear Free skapas år 2016 (Demaline 2018). Dr. Marty Becker var den som myntade begreppet Fear Free och dess koncept i hopp om att utbilda såväl djurhälsopersonal som djurägare för att skapa en tryggare miljö och en större förståelse för alla djur, oavsett om de visade reaktiva tendenser eller ej (Fear Free 2024).

Ett negativt laddat besök hos veterinären kan resultera i långsiktiga problem och svårigheter inför framtida besök och behandling. Den oftast nya och främmande miljön där patienterna vistas utan att själva kunna kontrollera eller förutsäga vad som kommer att ske kan för många skapa reaktivitet (Döring et al. 2009). Dessa påfrestningar hos patienterna kan leda till ogynnsamma effekter på deras immunitet, hälsa och beteende. Det är därför av mycket stor vikt att djurhälsopersonalen är utbildad inom stressfri hantering och på så sätt kan utnyttja patientbesök till fullo (Lloyd 2017).

Suzanne Hetts et al. (2004) var bland de första forskarna att försöka skapa en praktisk lösning på de beteendeproblem som sågs bland patienterna på klinik, och tar i sin studie upp flera av de punkter som Fear Free nu har inkorporerat i sin certifiering. En certifiering från Fear Free innebär att du har klarat av den utbildning som finns på hemsidan, som du kan visa upp på valfritt vis (Fear Free 2024). Den som klarat av utbildning med tillhörande quiz får bland annat ett diplom som intygar att denne har studerat hantering av stressade och reaktiva djur, och kan sedan visa upp det med exempelvis Fear Free's logga på klinikens hemsida.

Målet med Fear Free-metoder är att reducera ängslan, smärta, oro och rädsla, såväl för patienten som för djurägare och djursjukhuspersonal (Fear Free 2024). Lloyd (2017) beskriver i sin studie att genom att arbeta enligt dessa metoder skapas även en bättre relation mellan klinikpersonalen, husdjuret och djurägare som kan öka effektiviteten, produktiviteten och det långsiktiga samarbetet, som i sin tur kan leda till ökad djurägarcompliance. Ökad djurägarcompliance skulle innebära att djurägarna har en större tilltro till djurhälsopersonal och skulle därmed öka samarbetsviljan och sannolikheten att upptäcka förändringar i sina husdjur som de sedan rapporterar in till djursjukhus och kliniker. Detta kan då även göra att fysiska sjukdomar upptäcks tidigare, då djurägarna inte väljer att

skjuta upp veterinärbesöken. Fortsättningsvis menar Lloyd (2017) att genom att djurens sinnesstämning tas om hänsyn till ökar även arbetsmoralen då det resulterar i färre skador på klinikpersonalen. Det krävs inte mer än ett par minuter för personalen att kunna bedöma en patients stressnivå, och att anpassa sitt arbetssätt och miljön därefter (Lloyd 2017). Om patienten är enklare att hantera skapar det ett ökad förtroende från djurägaren vilket leder till att de med större sannolikhet vill återvända till samma klinik, vilket ökar klinikens ekonomiska förutsättningar, men även djurägarens då det kan resultera i mer effektiva besök.

Baserat på kursplanerna på Sveriges utbildningar av djurhälsopersonal finns det i dagsläget inte mycket information kring hanteringen av stressade och rädda djur (SLU 2024). På arbetsplatserna varierar det med utbildningar och information beroende på vilken avdelning du arbetar på och vilken yrkestitel du har. Det kan skilja sig hur arbetet med Fear Free ser ut beroende på vilken avdelning man arbetar på menar Lloyd (2017), och att i en akutsituation kan det upplevas som att tiden ej räcker till att nyttja sig av Fear Free-metoder. Detta kan i sin tur påverka helhetsintrycket av akutpersonalens syn på Fear Free-metoder. På vårdavdelningen är det ofta enklare att lägga upp en plan, och kan därför betyda i teorin att Fear Free skulle kunna användas i större utsträckning. I dagsläget finns det få studier som jämför de olika avdelningarna och deras användning av Fear Free vilket gör att det är svårt att bedöma om dessa metoder används likvärdigt på en och samma arbetsplats. Det är även oklart hur mycket arbetsgivarens och kollegornas intryck av Fear Free påverkar individen och hur väl metoderna implementeras. I detta arbete frågar vi personalen på vård- respektive akutavdelning hur de ser på användningen av Fear Free och hur deras arbetsplats påverkar detta.

Reaktivitet är ett brett spektrum och kan tolkas på flera olika vis. I denna enkätstudie används ord som "reaktiv" och "stressad" som samlingsnamn för att enklare beskriva negativa beteendevikelser som exempelvis visar sig genom aggressiva tendenser, flykt, ängslan och rädsla. Vi använder även ordet djurhälsopersonal som samlingsnamn för djurvårdare nivå 2 och 3, legitimerade veterinärer och legitimerade djursjukskötare.

Syfte och frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med denna enkätstudie var att undersöka om det finns någon skillnad i hur djurhälsopersonalen ser på användningen av Fear Free-metoder vid kontakt med reaktiva smådjurspatienter, och om de tillämpas på olika sätt på akut- samt vårdavdelningen. I detta arbete används ordet reaktiva/reaktivitet för att beskriva stressade, rädda, arga, ängsliga, smärtpåverkade eller på annat sätt utåtagerande djur. Vi använder även ord som stressad för att beskriva denna typ av beteende.

2.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar besvaras:

- Hur ser djurhälsopersonalen på användningen av Fear Free-metoder och skiljer det sig i hur de använder och implementerar dessa metoder på akut- och vårdavdelningen?
- Hur säker känner sig djurhälsopersonalen i sin hantering och kunskap kring reaktiva djur på klinik?
- Vilka förutsättningar ger arbetsgivarna sin djurhälsopersonal för att kunna arbeta enligt Fear Free-metoder på klinik?

Bakgrund

3.1 Fear Free

3.1.1 Uppkomst

Fear Free grundades år 2016 av veterinären och författaren Marty Becker (Fear Free 2024). Beckers vision att förebygga och underlätta husdjurens stress, rädsla och ängslan inför veterinärbesök lade grund för konceptet Fear Free, men att arbeta med stressfri hantering har funnits innan dess (Hetts 2004). Hetts (2004) tar i sin studie upp att husdjurs beteendeproblematik borde ta mer plats på dagens djursjukhus och veterinärbesök samt att större fokus borde läggas på att förebygga reaktiva beteenden genom positiv förstärkning och minimering av disciplinering. Hetts beskrivning av denna typ av hantering av djur på klinik speglas i den beskrivning som Fear Free främjar på sin webbplats. Även Döring et al. (2009) tar i sin studie upp att det är av största vikt att hanteringen av stressade djur ska gå till på rätt sätt, och att det krävs en större förståelse och engagemang från djurhälsopersonalen för att kunna bygga vidare på denna stapel inom veterinärvården.

Hantering av stressade djur finns beskrivet sedan innan, men fokuset från några av de absolut tidigaste studierna verkar främst ligga på val av valp, och därmed även endast på hund och inte katt (Burghardt 1991; Hart et al. 1988). Hart et al. (1988) menar att det är rasen i huvudsak som bestämmer dess framtida beteende, och att valet att skaffa en "perfekt valp" ligger på djurägarens förståelse för rasstandarderna vad gäller beteende, storlek och framavlade tendenser. Burghardt (1991) refererar till Hart et al. (1988) och menar på att det är en god grund att arbeta utefter, men att mycket fokus även bör läggas på medicinsk historia och genetisk bakgrund som i föräldrarnas beteenden. Burghardt (1991) menar även att varför många hundar uppvisar problematiska beteenden är på grund av felaktig information från uppfödare till djurägare, och att med hjälp av beteendekontroller från veterinärer kan sådana situationer undvikas. Dessa tidigare studier tyder på att viljan att göra rätt och förstå djurens beteende har funnits som grund, men att vägen att nå dit ser annorlunda ut då jämfört med dagens syn.

3.1.2 Varför Fear Free

Att ett djur upplever långvarig stress kan ha betydande påverkan på individens hälsa och immunförsvar men även på dess beteende (Lloyd 2017). Att arbeta med djuret utifrån individens egna förutsättningar skapar långvariga förhållanden och effektiviserar arbetet och ger en säkrare arbetsmiljö. Förutom stressens påverkan på sikt kan ett stressat djur även uppvisa symptom som kan försvåra diagnostiseringen på plats, så som förändrad rektaltemperatur, ökat blodtryck, ökad hjärtfrekvens samt ökad andningsfrekvens (Quimby 2011). Allt fler kliniker och djurhälsopersonal väljer istället att arbeta med stressfri hantering för att underlätta klinikbesöken och för att upprätthålla en positiv betingning med veterinärbesök samt skapa säkrare vård. Detta medför även mindre risk för omplaceringar, onödiga veterinärkostnader och eventuella avlivningar på grund av beteendeproblem (Sherman 2008).

Många väljer att arbeta enligt dessa metoder då de är baserade på flertal studier som förespråkar en stressfri hantering och för att dessa studier även förespråkar att metoderna har evidens och att de fungerar (Fear Free 2024; Siracusa 2022; Pryor 2014; Hill 2023; Hernandez 2018; Lloyd 2017). Fear Free (2024) har även på sin hemsida en egen flik tillägnat de studier som är gjorda där de undersöker stressfri hantering och dess påverkan på djur, vilket enligt de själva är grunden till varför de jobbar som de gör. Av de studier som finns länkade är majoriteten vetenskapliga studier och alla finansierade av Fear Free.

Att använda sig av feromoner, en lugn miljö, möjligheten att gömma sig och att ta hjälp av djurägaren är metoder som många kliniker använder flitigt (Arhant et al. 2019), men trots detta finns det fortfarande delar av djurhälsopersonalen som anser att sådana metoder är av överflöd. De anser att det tar för lång tid att utföra eller på grund av bristfällig planlösning (Arhant et al. 2019). Att djurhälsopersonal hamnar i etiska dilemman över vad som anses vara korrekt djurhantering eller ej är inte främmande. Vissa anser att det är djurhälsopersonalens ansvar att alltid ta dessa diskussioner med djurägare om de får in ett djur vars tillvaro ej stämmer överens med deras etiska förhållningssätt (Hernandez et al. 2018). Det är dock inte lika uppmärksammat när och hur detta bör tas upp med kollegor, och det i sig kan vara en utmanande faktor, menar Fear Free själva (2024). Detta kan då göras enklare genom att istället för att presentera en tanke som kan anses subjektiv, istället presentera ett evidensbaserat koncept som alla kan anpassa sig efter på sitt eget sätt.

Genom att använda sig av metoder som underlättar och förebygger stress, rädsla och ångslan hos djur kan kliniker skapa en säkrare arbetsplats, en starkare diagnostik samt en trygghet för såväl djur som djurägare (Lloyd 2017). Att arbeta utefter sådana metoder kan inte bara skapa en bättre miljö på kliniken, utan det kan även vara ett sätt att skapa en harmonifylld vardag utanför. Att tydligt visa djurägare att djurhälsopersonalen kan hantera ett stressat djur utan att ta till kontroversiella metoder öppnar upp för en större diskussion där djurägarna själva kan välja att applicera dessa metoder i sitt och sina djurs vardagliga liv (Lloyd 2017; Hetts 2004). Att detta sedan utgör att det blir enklare att ställa en korrekt diagnos underlättar inte bara för djurets hälsa men även för djurägarens och klinikens plånbok. Fear Free (2024) menar att genom att tydligt marknadsföra sin

klirik som Fear Free-certifierade kan de utan att behöva säga någonting visa tydligt för djurägare att de förutom att spara pengar även kan utlovas en trevlig vistelse med kompetent personal och snabbare diagnostiseringar.

3.1.3 Problematiken

Metoderna som ligger till grund för Fear Free anser de flesta vara oproblematiska, dock anser Edwards et al. (2019) att det inte går att jämföra olika hundars upplevelser på klinik då det är för svårt och det finns för få studier. Edwards et al. (2019) anser även att fastän man kan implementera metoderna i praktiken så finns det sparsamt med evidens för att just de strategier som marknadsförs ska fungera.

En klinik riktar viss kritik mot Fear Free som koncept, men inte på evidensen i sig (Falls Vet Clinic 2014). Kliniken påstår att även fast idén bakom Fear Free är god, så ser dom negativt på att det är något som bör kapitaliseras på och att det istället borde vara en självklarhet som ges ut gratis. Kliniken beklagar sig även på att de som väljer att inte certifiera sig blir anklagade för att inte ha kompetens att hantera stressade och reaktiva djur trots att de använder samma typ av metoder.

Fear Free erbjuder webinars, kurser och podcasts till i princip alla som vill ta del av det, men det kostar. Det kräver dessutom att personal och klinik förnyat sitt medlemskap varje år för att få upprätthålla sin status och certifikat (Fear Free 2024). Kurserna och testerna på hemsidan är inte heller reglerade, och går att snabbt klicka sig igenom eller söka upp korrekt svar online. Detta kan innebära att de som inte är certifierade har varit det tidigare men inte förnyat sitt medlemskap eller att de som faktiskt är certifierade inte använder sig av Fear Free-metoder utan endast klickat sig förbi utbildningarna för att få sitt certifikat (Fear Free 2024).

3.1.4 Utbildningen

I dagsläget finns det 152 675 stycken Fear Free-certifierade personer i världen, och intresset för att få sin klinik certifierad i Sverige har ökat (Fear Free 2024). Att certifiera sig enligt Fear Free är relativt enkelt, och arbetsgivare kan erbjuda sina arbetstagare kurser från Fear Free's hemsida för att uppnå certifierad status på kliniken. Det erbjuds även kurser till de som inte tillhör djurhälsopersonal som exempelvis djurägare, omplaceringsenheter och annan personal som arbetar med djur (Fear Free 2024). Mycket av det inspelade materialet är relativt lättillgängligt och finns länkade på bland annat deras egen hemsida.

Sveriges Lantbruksuniversitet erbjuder program inom etologi och till viss del kurser inom ämnen som etik och etologi, men mängden information som tillförs djurhälsopersonalens studenter i hur de praktiskt ska använda sig av de etiska och etologiska metoderna är sparsam (Sveriges Lantbruksuniversitet 2024). Om en student vill lära sig mer om hur de bör hantera och förstå stressade, rädda och ibland reaktiva djur på klinik är detta någonting som de får utforska på egen hand. Detta kan då skapa en klyfta mellan de som engagerar sig för etologin bakom

djuret och de som inte är intresserade, då det endast är de som visar ett intresse som kommer fortsätta utbilda sig själva efter studierna är gjorda (Arhant et al. 2019). Arhant et al. (2019) menar att denna klyfta har en tendens att fortsätta växa då de som inte anser det vara speciellt viktigt inte heller intresserar sig för det senare i yrkeslivet och att det är där problemet ligger till varför inte alla kliniker anpassat sig till denna syn på djurhantering.

För studenter som tillhör framtidens djurhälsopersonal världen över är det gratis att registrera och certifiera sig hos Fear Free (2024). Efter examen måste de dock betala årsvis för att behålla sin certifiering. Alla certifieringens kurser och material är på engelska, vilket kan vara ett hinder för de som inte förstår det så väl. Även fastän det är relativt lättförståeligt innehåller det ändå ett visst veterinärmedicinskt språk som kan vara svårt att förstå om en person inte har studerat på engelska eller om det inte är ens modersmål.

Upplägget för certifiering tycks vara baserat på en "hederskod" eller i alla fall ett egenintresse, då många moment som enligt Fear Free själva krävs för att få en certifiering går att hoppa över. Slutligen görs ett quiz med frågor relaterade till det inläsningsmaterial som erbjudits och är svaren >80% korrekt på majoriteten av frågorna öppnas nästa nivå med inläsningsmaterial och quiz upp. När alla nivåer är klara erbjuds det ett certifikat för Fear Free-certifiering. Efter certifieringen finns det även ett flertal extra-nivåer man kan uppnå, som exempelvis hur man bäst hanterar en kloklippning, hur man hanterar patienter med kronisk smärta och hur man minskar stress hos sig själv och övrig personal (Fear Free 2024). Det finns även tillgång till ett online-bibliotek med studier kring stress och rädsla hos djur och även studier och länkar kring hjälpmedel som exempelvis feromoner.

Certifieringen innehåller inga praktiska moment och de webinarier och YouTube-videos som erbjuds innehåller inga faktiska inspelade situationer där de använt sig av Fear Free-metoder, utan är främst baserat på de studier som finns och anekdoter från föreläsaren.

3.2 Reaktivitet

3.2.1 Katt

Orsaker till stress och reaktivitet hos katter kan vara situationer där katterna känner sig otrygga, som exempelvis nya, främmande miljöer och nya, främmande människor (Lewis 2015; Rodan 2010). Katternas personliga revir minskas vid veterinärbesök samtidigt som de utsätts för ljud och dofter och kan tvingas att vistas nära hundar (Lewis 2015). Katter som är både rov- och bytesdjur uppvisar ofta rädsla eller blir defensiva i okända miljöer eller bland okända människor (Rodan 2010).

För många katter utsätts de för stress redan innan de ankommit till kliniken. Rutinmässigt är katter inte lika vana vid att transporteras i bur och i bil och kan därför ofta utsättas för stress redan i hemmet. Har katten inte heller fastats inför besöket så kan de lätt bli åksjuka utav bilresan och därmed associerar de veterinärbesök med illamående, även om det är rutinbesök (Anseeuw et al. 2006).

I väntrummet kan katterna sedan utsättas för okända ljud, dofter och andra djur, vilket kan skapa stress hos katterna (Rodan 2010). Är de då redan stressade från transporten så fortsätter det att byggas på. När katterna kommer in till undersökningsrummet utsätts de för ytterligare ny miljö och okända människor. Katters svar på konfrontation är ofta att de blir undvikande och vill gömma sig. Att gå till attack är deras sista utväg, men hantering, plötsliga rörelser eller ljud kan trigga plötslig reaktivitet hos katterna (Rodan 2010).

Behnke et al. (2021) har i sin experimentella studie lyft fram att katter vars ägare är med under veterinärbesök uppvisar färre stressrelaterade beteenden och är överlag mer till ro än de katter som inte har sin ägare med sig. Behnke et al. (2021) menar också att det inte hjälper om personalen doftar som katternas djurägare, utan att det är djurägarnas närvaro i sig som ger trygghet.

3.2.2 Hund

Att hundar på klinik uppvisar ett reaktivt beteende är vanligt. Ofta är detta ett beteende som grundar sig i rädsla eller stress (Döring et al. 2009).

Orsak till rädsla hos hundar på klinik är oftast relaterat till de uppenbara orsakerna till smärta så som exempelvis en skada eller att den har drabbats av en sjukdom, vilket även är den anledning som lett dem till att uppsöka kliniken i första hand (Lind et al. 2017). Det finns dock fler anledningar än dessa till varför rädsla kan uppstå hos hundar vid veterinärbesök. Vitrocks-effekten, ett begrepp som finns på humansidan, är även relevant inom djurvården. Hundars blodtryck ökar när de kommer till kliniken om de tidigare kan relatera till platsen och minnas den som en otrygg miljö där den utsätts för jobbiga moment, speciellt i samband med att även vara sjuk (Marino et al. 2011). Ett djursjukhus är för de flesta av patienterna en okänd ny miljö som dessutom innebär att möta och bli hanterad av ett flertal nya och främmande människor. Det blir en onaturlig situation som de inte utsätts för ofta och därför oftast ej är vana vid. Redan i väntrummet utsätts de för okända djur och främmande människor som kan bidra till en mer stressrelaterad upplevelse (Mariti et al. 2015).

När de väl får lämna väntrummet där stressen redan för många börjat så kommer de in till undersökningsrummet - ytterligare en ny plats som kan kännas stressande. Utöver den nya miljön blir de här även utsatta för ny typ av hantering, exempelvis att bli placerade på undersökningsbord. Detta är något som för de flesta hundar är mycket onaturligt och kan uppfattas som en hotfull situation (Döring et al. 2009). Även vanliga rutinbesök kan orsaka stress hos patienten som kan sätta spår inför framtida klinikbesök (Döring et al. 2009).

Även djurägare kan orsaka en ökad rädsla hos sina hundar och i en studie som undersökt skotträdsrädsla visade det sig att djurägare som tröstar sina hundar som visar obehag vid skott resulterade i en ökning av rädsla på lång sikt (Dale et al. 2010). De menar på att djurägarna omedvetet uppmuntrar och belönar beteendet som uppvisas vid rädsla när dem ger hundarna både vokal och taktill förstärkning (Dale et al. 2010). Nyare studier visar dock motsatsen; att en djurägares närvaro och respons i stressade situationer kan minska hundens obehag och har istället en positiv inverkan under veterinärbesök (Helsly et al. 2022.; Csoltova et al. 2017.; Cimarelli et al. 2016). Dock finns det vissa indikationer som pekar på att hundar kan spegla sina djurägares reaktion och att det därför är viktigt att djurägarna är fortsättningsvis positiva under veterinärbesök trots potentiellt stressande moment (Helsly et al. 2022).

3.2.3 Socialisering

Då grunden till rädslan hos både hundar och katter delvis ligger i ovanan att hanteras av okända människor i okända miljöer så är socialisering av djuren en viktig del i att få bukt på problemet. Påbörjar man socialisering och övar hantering med kattungar från två till sju veckors ålder kan man förbättra relationen mellan katt och människa (Rodan 2010) och på så sätt underlätta besök på klinik. För att förbereda kattungen eller den vuxna katten inför veterinärbesök är det viktigt att man tar tid att vänja dem vid transporten för att på så sätt minska stressen kring veterinärbesök. Att vänja sig vid transportburen och bilresor är en viktig del i denna förberedelse för att minska stress vid veterinärbesök (Rodan 2010).

För att förebygga rädsla hos hundar eller katter hos veterinären kan man använda sig av stressreducerande hanteringsmetoder och genom att skapa positiva associationer till hanteringen (Affenzeller et al. 2021). Här spelar både kattungen och valpens första besök på en veterinärklinik stor roll och är en mycket viktig del där man tidigt kan skapa en trygg miljö (Affenzeller et al. 2021).

Material och metod

4.1 Enkätstudie

En enkät skapades i Netigate bestående av 21 stycken envals-, flervals- och fritextfrågor. Enkätens introduktion bestod av en kort sammanfattning av varför denna enkät skickades ut samt vilka yrkestitlar och avdelningar enkäten var riktad till. Enkäten var riktad till de kliniker och djursjukhus där det fanns en akutavdelning samt en vårdavdelning. I denna enkätstudie anses en vårdavdelning som en avdelning på kliniken där patienter kan skrivas in och vårdas av personal som finns tillgänglig dygnet runt. En akutavdelning anses i denna enkätstudie vara en avdelning där det kommer in främst akuta fall som ej har bokad tid, men även till viss del inbokade akuta fall. Introduktionen i enkäten innefattade även ett stycke där Fear Free-metoder beskrevs samt dess uppkomst och historia för att ge respondenterna till enkäten en grund att utgå ifrån.

För att minska bortfallet stod det även beskrivet hur många frågor som enkäten bestod av samt hur många av de som var obligatoriska. Ytterligare lades det även till tidsåtgång för hur lång tid det tog att besvara enkäten. Hur lång tid enkäten tog att göra utvärderades av tre andra oberoende djursjukskötarstudenter som arbetat på klinik eller djursjukhus. Utifrån deras individuella tidsåtgång för att besvara enkäten räknades det ut ett medelvärde. Enkäten fick även besvaras av sex andra studenter som fick opponera på utformningen och frågeställningarna. Djursjukskötarstudenternas resultat räknades inte med i slutsvaret. Enkätfrågorna skickades även till handledare för ytterligare granskning innan färdigställningen.

Enkätfrågorna finns i sin helhet under Bilaga 1.

4.1.1 Datainsamling

Enkäten skickades ut till 36 stycken djursjukhus och kliniker som hade vård- och akutavdelning. Enkäten riktade sig främst till djurhälsopersonalen, men även till djurvårdare nivå 2 och djurvårdare nivå 3 då det ansågs att även dessa yrkesroller har en betydande plats på akut- och vårdavdelningen. Övriga yrkestitlar inkluderades inte då det ej ansågs att deras roll i djurets hantering var relevant för frågeställningen.

4.1.2 Dataanalysering

Enkäten var öppen mellan den 12 februari 2024 och 5 mars 2024. Efter dessa 23 dagar samlades svaren in och sorterades med Netigates egna verktyg. Sammanställningen bearbetades främst utefter en sortering på avdelningstillhörighet, men även till viss del i sin helhet. Fritextsvaren tolkades i sin helhet, och komprimerades för enklare tolkning i resultat och diskussion. Endast de respondenter som färdigställde hela enkäten räknades med.

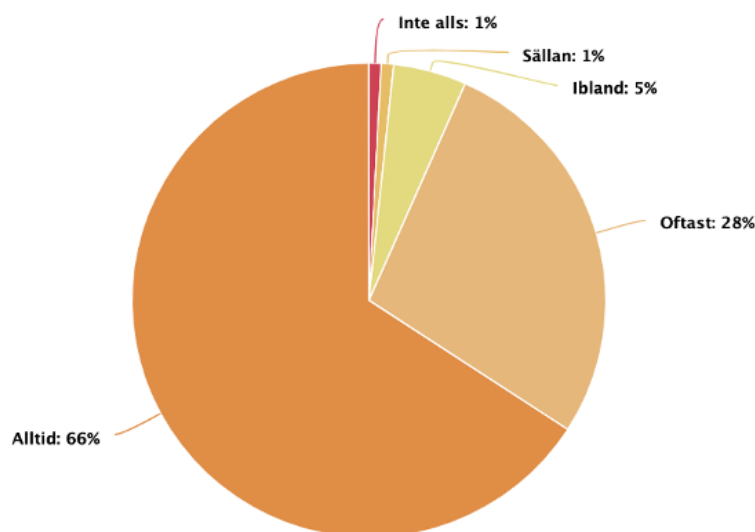
Resultat

Enkäten publicerades 12/2-2024 och avslutades 5/3-2024. Enkäten fick totalt 158 respondenter och 120 av dessa slutförde enkäten. Ofullständiga enkätsvar uteslöts från det slutliga resultatet. Från fritextsvar sammanfattades utvalda relevanta svar.

Av 120 respondenter var 33% legitimerade Veterinärer, 33% Legitimerade Djursjukskötare, 23% Djurvårdare nivå 3 samt 11% Djurvårdare nivå 2. Av dessa hade 27% arbetat inom djursjukvården >10 år, 22% 7-9 år, 24% 4-6 år, 24% 2-3 år samt 3% <1 år.

Av respondenterna uppgav 33% att de främst arbetade på akutavdelningen, 38% arbetade främst på vårdavdelningen samt 29% uppgav att det arbetade lika mycket på båda avdelningarna. Av respondenterna uppgav 88% att de saknade ett Fear Free certifikat, och 13% var Fear Free-certifierade.

På frågan om respondenterna ansåg att deras arbetsplats arbetade enligt Fear Free svarade 2% inte alls, 8% svarade sällan, 52% svarade ibland, 38% svarade oftast och 1% svarade alltid. Respondenterna fick besvara frågan om de ansåg att Fear Free var något att eftersträva, se svar i Figur 1.

Figur 1. Respondenter (n = 120) som svarade på om de ansåg att Fear Free var något att eftersträva. Svaren anges i procent.

5.1 Akut och Vård

Respondenterna ansåg att de ibland eller ofta använde sig av Fear Free-metoder (akutavdelning: 88%; vårdavdelning 86%; båda avdelningar 88%) (Figur 2).

	● Akut	● Vård	● Lika mycket på båda
Inte alls	3 (8%)	0 (0%)	1 (3%)
Sällan	1 (3%)	3 (7%)	2 (6%)
Ibland	17 (43%)	10 (22%)	13 (37%)
Ofta	18 (45%)	29 (64%)	18 (51%)
Alltid	1 (3%)	3 (7%)	1 (3%)
Svar	40	45	35

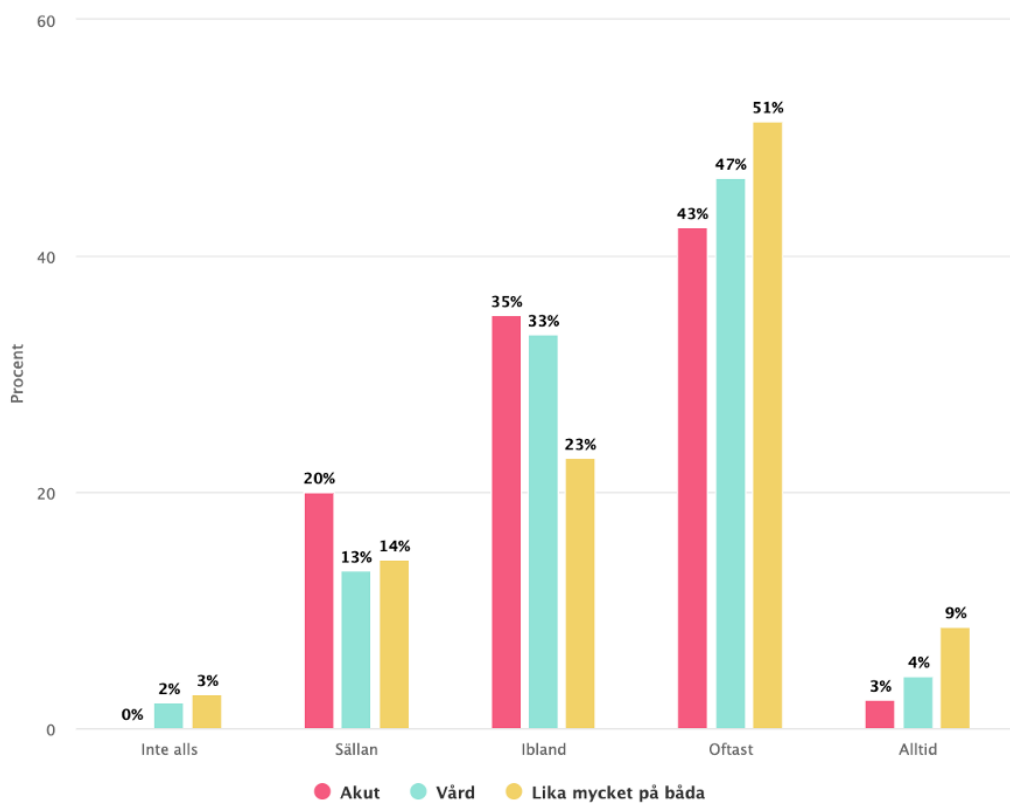
Figur 2. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "I vilken utsträckning använder du redan Fear Free-metoder?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.

Det var fler av respondenterna som arbetade på akutavdelningen och de som arbetade lika mycket på båda avdelningar som ansåg att de använde Fear Free i samma utsträckning på alla avdelningar (akutavdelning: 53%; vårdavdelning: 44%; båda avdelningar: 66%) (Figur 3). Om man ansåg att det skiljde sig mellan avdelningarna fick respondenterna möjligheten att besvara i fritext på vilket sätt de ansåg att det skiljde sig. Oberoende av avdelningstillhörighet ansåg de flesta att det var stressigare på akuten än på vårdavdelning att man därmed använde sig i mindre utsträckning av Fear Free-metoder. Enligt fritextsvaren var det några som ansåg att det endast var vårdpersonal som använde sig av Fear Free.

	● Akut	● Vård	● Lika mycket på båda
Nej, båda avdelningar arbetar likadant	21 (53%)	20 (44%)	23 (66%)
Ja, det skiljer sig på detta sätt... (fyll i textrutan)	19 (48%)	25 (56%)	12 (34%)
Svar	40	45	35

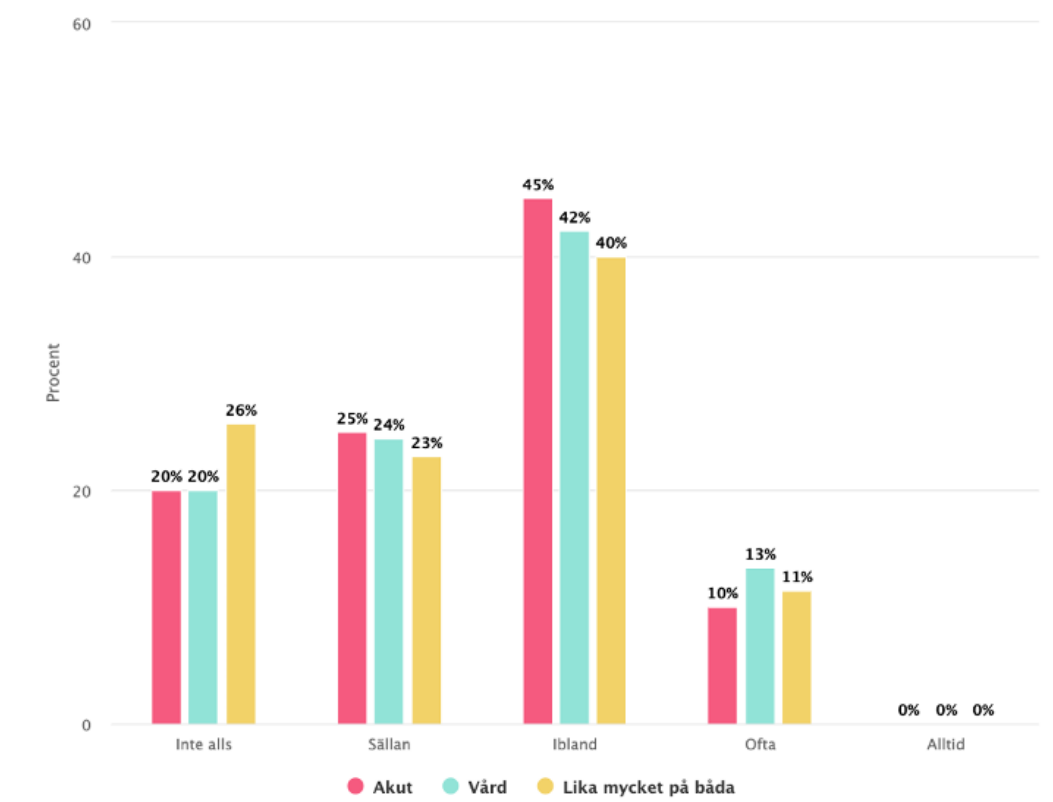
Figur 3. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Tycker du att det skiljer sig i användningen av Fear Free-metoder mellan vård och akut?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.

En majoritet av respondenterna ansåg att deras arbetsplats ibland eller oftast erbjöd sina anställda de verktyg och förutsättningar som krävdes för att kunna hantera reaktiva djur på ett bra sätt (akutavdelning: 78%; vårdavdelning: 80%; båda avdelningar: 74%) (Figur 4).

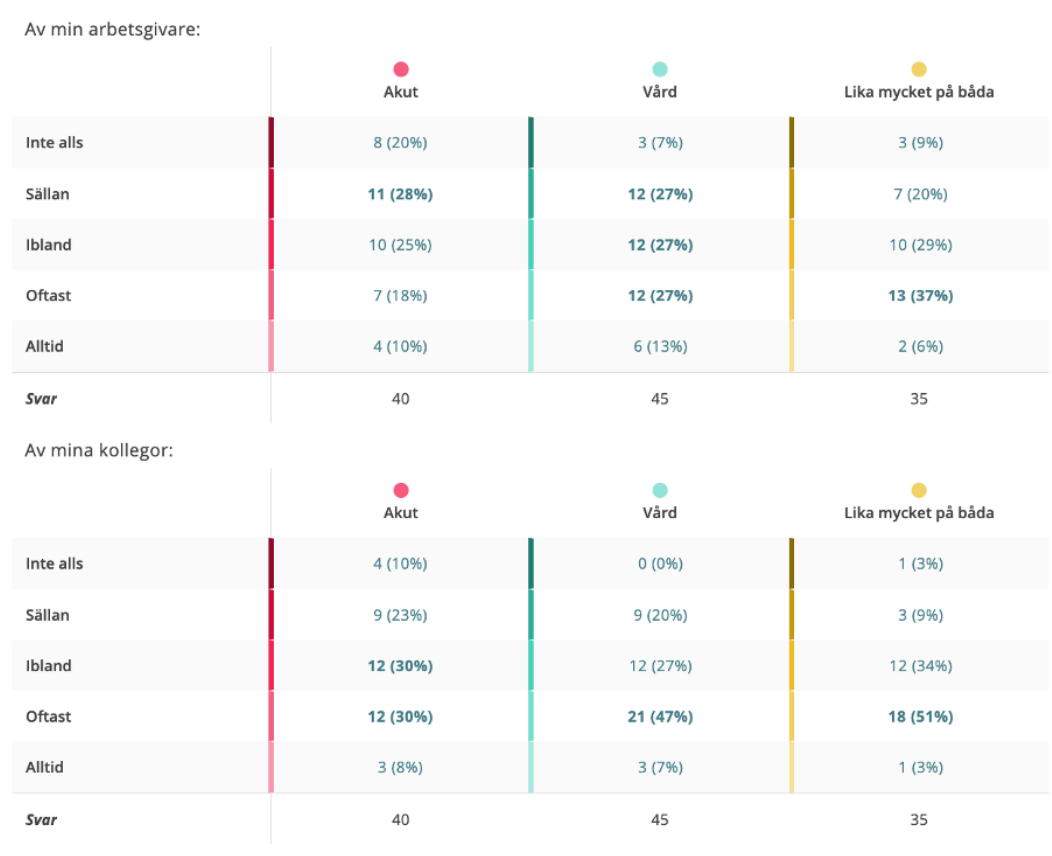
Figur 4. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Upplever du att din arbetsplats erbjuder sina anställda de verktyg och förutsättningar som krävs för att kunna hantera reaktiva djur på ett bra sätt?". Svaren anges i procent.

Generellt ansåg 46% av respondenterna att de inte alls eller sällan hade råkat ut för situationer där de inte använt sig av Fear Free på grund av påtryckningar eller avsaknad av rätt verktyg. Dock besvarade 42,3% av respondenterna att de ibland hade hamnat i sådana situationer (Figur 5).

Figur 5. Respondenterna ($n = 120$, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Har du någon gång hamnat i en situation där du önskar att Fear Free hade använts men att du på grund av påtryckningar eller avsaknad av rätt verktyg inte gjort det?". Svaren anges i procent.

Procentuellt var det en högre andel som upplevde att de blev mer uppmanade att använda sig av Fear Free av sina kollegor än sina arbetsgivare, oavsett avdelningstillhörighet (Figur 6).

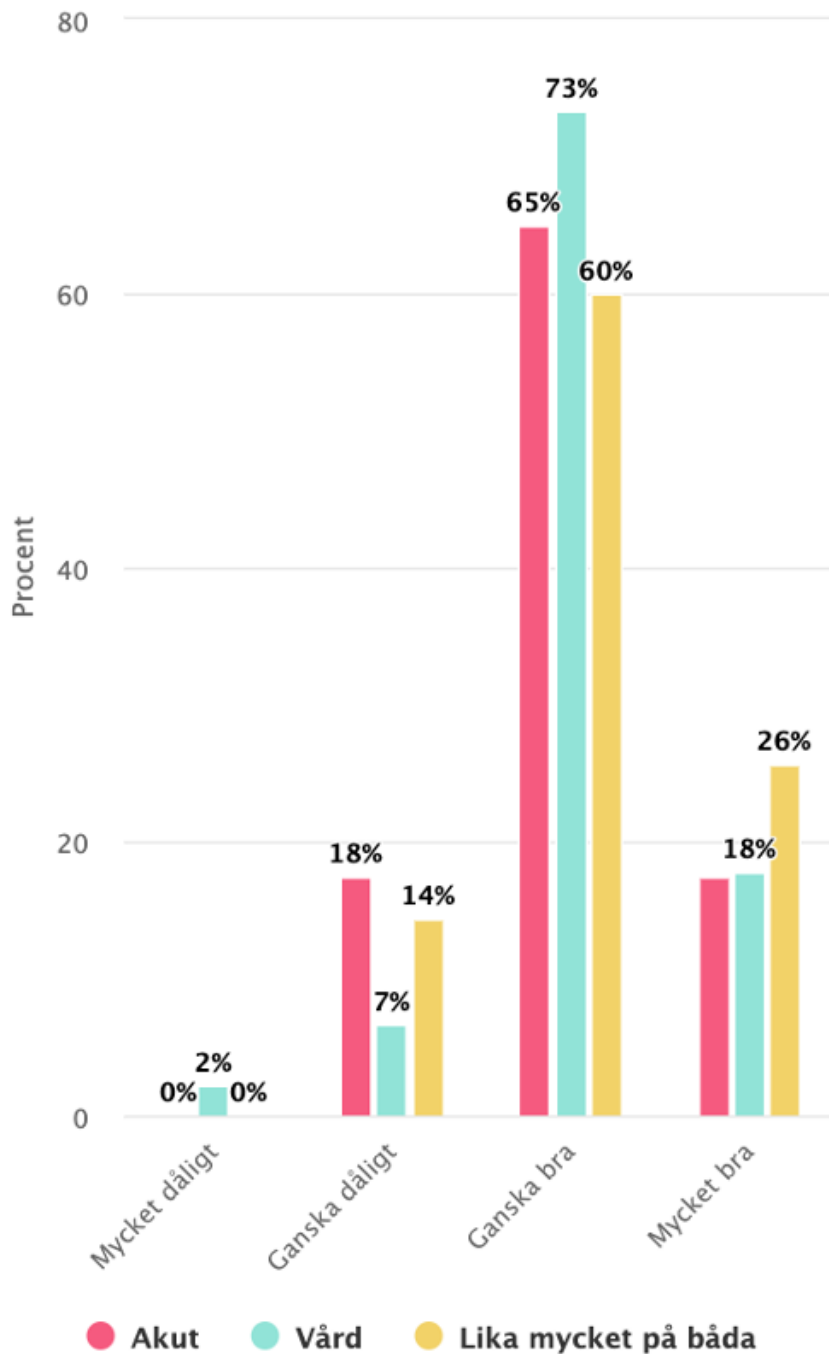
Figur 6. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Uppmanas du av din arbetsgivare och/eller kollegor att arbeta enligt Fear Free?". Svaren delas upp mellan "Av min arbetsgivare" och "Av mina kollegor". Svaren anges i antal respondenter och i procent.

Överlag ansåg respondenterna från vårdavdelningen och de som arbetade lika mycket på båda avdelningar att de hade en bra rutin som oftast följdes vad gällde överrondning och journalanteckningar kring reaktiva djur, medan de på akutavdelningar var mer spridda i sin uppfattning kring dessa rutiner (Figur 7).

	● Akut	● Vård	● Lika mycket på båda
Ja, men det är svårt att hinna med rutinen så det är inte så ofta den följs	4 (10%)	1 (2%)	2 (6%)
Ja, vi har en bra rutin som oftast följs	14 (35%)	27 (60%)	20 (57%)
Ja, men den är utdaterad och används oftast inte	1 (3%)	2 (4%)	2 (6%)
Nej, vi har ingen rutin	13 (33%)	7 (16%)	7 (20%)
Jag vet inte om vi har en rutin	8 (20%)	8 (18%)	4 (11%)
Svar	40	45	35

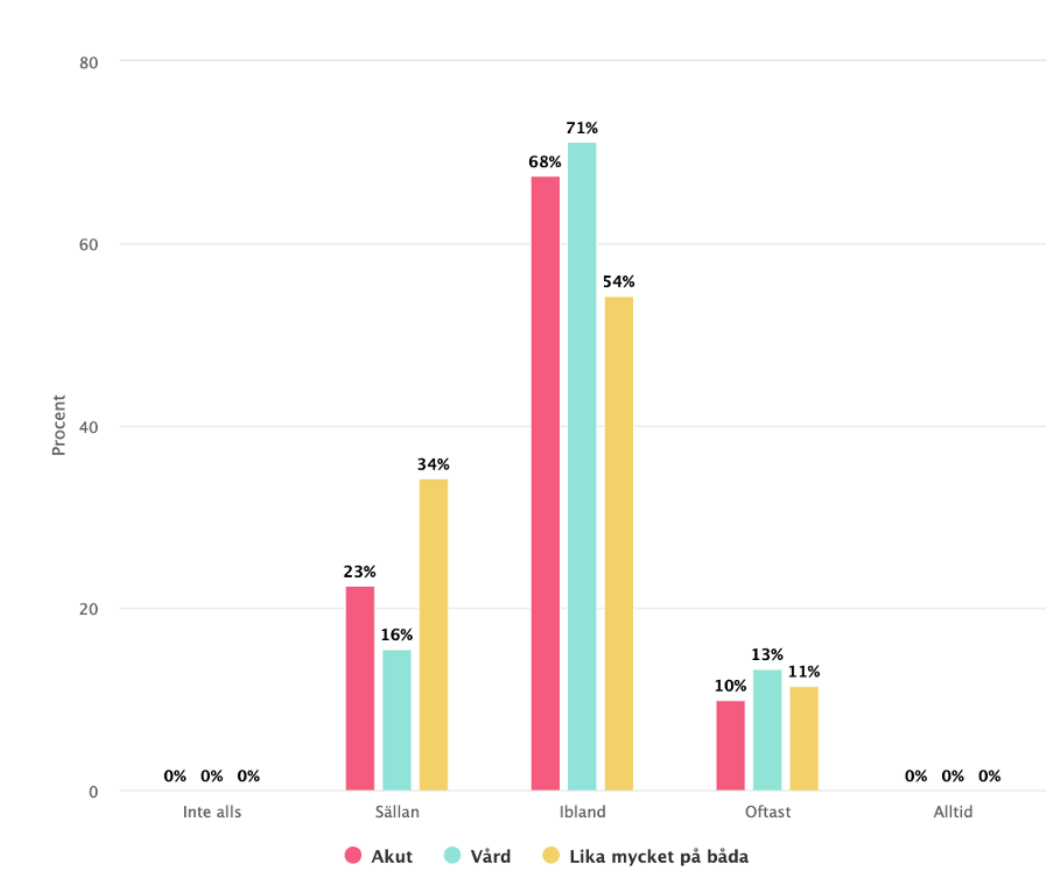
Figur 7. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Har ni någon rutin på er arbetsplats på vad som ska rondas över/journalantecknas för ett djur som är reaktivt?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.

Generellt ansåg respondenterna att kommunikationen mellan personal och avdelningar vad gällde reaktiva djur och deras behov fungerade ganska eller mycket bra (akutavdelning: 83%; vårdavdelning: 91%; båda avdelningar: 86%) (Figur 8).

Figur 8. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Hur väl fungerar kommunikationen mellan personal och avdelningarna vad gäller reaktiva djur och deras eventuella behov?". Svaren anges i procent.

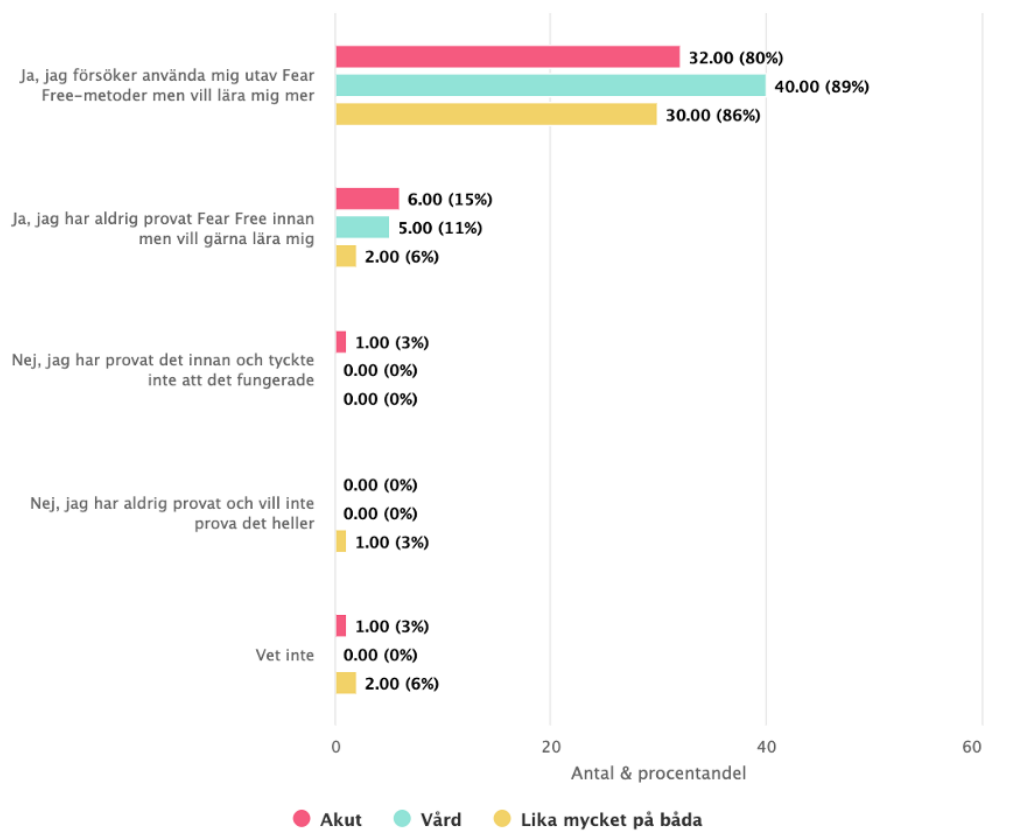
En tydlig majoritet av respondenterna uppfattade att deras egen bedömning i hur de hade upplevt en patient ibland **inte** stämde överens med hur en kollega hade bedömt en patient (akutavdelning: 68%; vårdavdelning: 71%; båda avdelningar: 54%) (Figur 9).

Figur 9. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Hur ofta tycker du att någon annans bedömning av en patient inte stämmer överens med hur du upplever den?". Svaren anges i procent.

Respondenter från akutavdelning beskrev i fritext att de ansåg att det krävdes mer kunskap och utbildning av personalen och djurägare, samt att djurägarna behövde arbeta mer med sina djur hemifrån för att kunna förbättra hanteringen av reaktiva djur på klinik. De ansåg även att reaktiva djur ska medicineras i större utsträckning med lugnande. Vårdavdelningens respondenter ansåg även de att det krävdes mer utbildning och kunskap för personalen och att de ville ha mer positiv uppmuntran från arbetsgivarna. Även de som arbetade på båda avdelningar delade dessa åsikter men uppfattade även att det krävdes större individanpassning och förebyggande åtgärder och att ett större fokus skulle läggas på unga djur, exempelvis vid första vaccineringen. Gemensamt över avdelningarna kunde det även konkluderas att de alla ansåg att det krävdes mer tid för att kunna hantera reaktiva djur på ett bättre sätt.

Konsensus bland respondenterna var att de flesta försökte använda sig av Fear Free-metoder men ville lära sig mer (akutavdelning: 80%; vårdavdelning: 89%; båda avdelningar: 86%) (Figur 10).

Figur 10. Respondenterna (n = 120, uppdelat på avdelningstillhörighet) besvarade frågan "Skulle du vilja utveckla din kunskap och ditt arbetssätt med hjälp av Fear Free-metoder om du hade möjligheten?". Svaren anges i antal respondenter och i procent.

Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

6.1.1 Kunskap

Trots att majoriteten av respondenterna ej var Fear Free-certifierade så var det tydligt att de allra flesta oavsett avdelningstillhörighet i stor utsträckning försökte använda sig av Fear Free-metoder och att de ansåg att detta är någonting som ska eftersträvas. I något högre utsträckning kunde man se att personal på vårdavdelningar använde sig oftare av dessa metoder, vilket går i hand med att många ansåg att dessa metoder endast användes i mån av tid, men majoriteten ansåg ändå att de ville använda sig av det så länge de får möjligheten. Personalen på de olika avdelningarna ansåg att tiden var en av de bidragande faktorerna till varför dessa metoder inte tillämpades, men vårdpersonalen ansåg ändå att de till viss del iallafall hade möjlighet att lära känna djuren och inte behövde stressa sig igenom patientmöten på samma sätt som akuten behöver göra. Detta bekräftar tesen att vård i större utsträckning använder sig av Fear Free och stämmer även överens med Arhants et al.(2019) studie angående att dessa metoder väljs bort om det anses för tidskrävande. Arhant et al. (2019) nämner även att dålig planlösning leder till att dessa metoder inte används, vilket skulle kunna vara en till orsak till att Fear Free inte används i samma utsträckning på akuten där planlösningen troligen främst är byggd för att snabbt kunna hantera, behandla och förflytta akuta patienter. Fear Free (2024) menar dock på att konsekvent användning av deras metoder inte ska ha någon inverkan på tidsåtgång, men då så pass många har nämnt tid som en bristvara och en anledning till att Fear Free-metoder inte används så är det tydligt att de flesta inte håller med om det uttalandet.

De flesta ansåg att användningen av Fear Free skapar långsiktigt hållbara situationer och trevligare vård för alla inblandade, samt en ökad säkerhet såväl för djur men framförallt för personalen. Dock verkar det finnas en viss förvirring kring vilka metoder som faktiskt räknas som Fear Free. Det nämndes bland annat att det inte alltid går att få djuren att frivilligt acceptera hantering, vilket är något man kan tycka är självklart, men samtidigt är det viktigt att nämna att *målet* är frivillig hantering, och att trots att det inte nödvändigtvis alltid är uppnåeligt så är det någonting som ska eftersträvas. Andra uttryckte även att de uppskattade tanken om Fear Free, men att de hellre vill kunna sedera djuren om det behövs. Sederig är dock någonting som Fear Free (2024) väldigt tydligt förespråkar i alla

sina utbildningar. Detta tyder på att många inte helt och hållet vet vad Fear Free innebär, utan eventuellt endast tror att det strikt handlar om inställning till djur och inte alltid faktiskt applicerbara hanteringsmetoder. Självklart anser inte Fear Free (2024) att man alltid ska medicinera djur som inte kräver det, men de nämner tydligt att det är en väldigt effektiv lösning på ett djur som kan uppvisa stor stress i kliniska situationer.

Kommunikationen över avdelningar på kliniken och mellan kollegor anses till stor del vara god, men trots detta ansåg många av respondenterna att det kunde skilja sig i bedömningen av patienters stressnivå mellan avdelningar och kollegor. Detta skulle också kunna vara en spegling av de olika kunskapsnivåerna och erfarenhet vid hantering av olika patienter och deras olika reaktioner på klinik. En person med mycket kunskap och erfarenhet som går in till ett djur som uppvisar ett stressat beteende kan eventuellt hantera den situationen bättre men kan även vara så pass neutraliserad till liknande situationer att denne inte anser att det är något märkbart. En kollega med mindre erfarenheter och kunskap kanske å andra sidan anser att det är en betydligt mer anmärkningsbar situation än sin kollega.

Hernandez et al. (2018) diskuterar främst etiska aspekter och djurvälstånd i sin studie, men de tar ändå upp relevanta infallsvinklar vad gäller kommunikation och utbildning. Hernandez et al. (2019) beskriver att genom att ha god kommunikation både mellan djurägare och djurhjälsopersonal, men även mellan djurhjälsopersonalen själva, så kommer hanteringen av djur och deras generella välfärd att påverkas till det positiva. Då utbildning och kunskap är den främsta grunden till ett gott djurbemötande söker sig många med mindre erfarenhet till de som innehar den, menar Hernandez et al. (2019). Fortsättningsvis är det därför viktigt att kollegor kan kommunicera på ett positivt sätt mellan sig själva och lära ut sina egna kunskaper för att på så sätt kunna bidra med sin egen kunskap i situationer där andra kollegor inte innehar den erfarenheten. Det är alltså svårt att säga om en kollegas bedömning av ett djur är "korrekt", då uppfattningar av djur i sin helhet är så pass subjektiva, vilket är varför det kan vara en god idé att kommunicera med sina kollegor för att skapa en så objektiv bild som möjligt.

6.1.2 Förutsättningar

I dagsläget verkar det skilja sig en del mellan arbetsplatserna vad gäller erbjudanden om att utbilda sig till att kunna arbeta enligt Fear Free, men av de som har fått erbjudandet har vissa nämnt att de åkt i väg på kurs på annan ort. Då frågan var utformad på det sätt att det ej specifikt behövde vara Fear Free utan även innefattade annan typ av "vänlig vård" antyder detta svar att det är just någon annan form än Fear Free-utbildningen de har fått då den endast behövs göras online. Då svaren inte specifikt nämner vilken typ av utbildning de har fått så är det svårt att avgöra om den är likställd med de parametrar som Fear Free uppger att de står för, men det visar oavsett att intresset för en godare hantering av stressade patienter finns hos iallafall hälften av respondenterna.

Det blir enklare att arbeta enligt Fear Free-metoder om andra på arbetsplatsen också gör det, då det kan finnas en trygghet i att alla medarbetare har samma

tillvägagångs- och tankesätt. Det tyder på att det finns en tillhörighet och god moral bland kollegorna när de anser att det även arbetas på liknande sätt över avdelningarna, även fast en del anser att det är mer vårdpersonalens ansvar att se till att sådana metoder används. Varför vissa anser detta kan bero på att arbetsplatsen endast erbjuder denna typ av utbildning till vissa få och därför eventuellt prioriterar vårdpersonal som i grund och botten har mer tid att spendera per patient. Detta gör att akutpersonalen hamnar i skymundan. Trots detta anser de båda avdelningarna att de har fått anpassat stöd baserat på sin avdelningstillhörighet från sin arbetsgivare vad gäller dessa metoder, men det speglas inte i respondenternas egna svar vad gäller vilka som får ta del av liknande utbildning. Det är dock oroande att en del anser att de inte får rätt verktyg och förutsättningar att kunna hantera potentiellt farliga situationer när det kommer till djur som kan reagera reaktivt. Trots att detta endast är en bråkdel så är det en stor bristfällig faktor att de anställda inte känner sig trygga när dessa typer av patienter inkommer, då det inte är helt ovanligt att djur uppvisar stressat beteende på klinik. Helsly et al. (2022) nämner vikten av att djurägare förbehåller sig positiva i stressade situationer så att deras djur inte speglar deras djurägars sinnesstämning, men också för att underlätta för ett djur som potentiellt redan är stressat. Det skulle kunna argumenteras att detsamma gäller för djurhälsopersonalen; om djurhälsopersonalen ej känner sig trygga och bekväma med ett djur som uppvisar reaktivt beteende, kan djurhälsopersonalens stress och negativa syn smitta av sig på djuret som i sin tur blir ännu mer reaktivt. Det är inte heller onaturligt för människor att reagera med ett hårdare uttryck och ge reprimand till djuren under stressade situationer, vilket även det kan bidra till ett ökat stresspåslag för patienterna (Helsly et al. 2022). Det är därför extra viktigt för arbetsgivare att ta ansvar för sina anställda för att kunna ge dem rätt förutsättningar för att kunna hantera reaktiva djur på ett säkert sätt.

För att alla på arbetsplatsen ska använda sig av dessa metoder krävs det obligatoriska utbildningar, kurser, föreläsningar eller liknande, men de allra flesta svarar att detta endast sker om de själva ber om det eller att det erbjuds till de intresserade men att det ej är obligatoriskt. Vissa tar även upp att de gångerna som erbjuds är få - cirka en gång per år - och att det är främst sköterskor som får den typen av utbildning. Om möjligheten till att utbilda sig inte är obligatorisk kommer det ske en dissonans mellan de som i vidare utsträckning väljer att arbeta enligt dessa metoder och de som ej gör det. Detta kan skapa - utöver intriger på arbetsplatsen angående arbetssätt - en oenhetlig hantering av djuren som ankommer till kliniken, vilket kan göra att de djur som kräver extra stöd inte alltid får det. Det kan även skapa en misstro hos djurägare om de anser att hanteringen av deras djur skiftar och att eventuella råd kring hantering av stressade patienter på klinik då kan variera i stor utsträckning. Det kan även uppstå en moralisk stress hos personalen på kliniken om de har olika syn på hur diverse etiska aspekter ska appliceras (Hernandez et al. 2019), som i sin tur då även skapar klyftor mellan personalens syn på vad som är rätt och fel.

Varför en del arbetsplatser inte väljer att utbilda all sin personal är inte heller något som specifikt anges i enkätens svarsformulär, men en del respondenter menar att det kan bero på klinikens begränsade ekonomi. Ekonomi är absolut en

bidragande faktor till varför alla inte har möjlighet att få samma typ av utbildning, men ett sätt att kunna sprida kunskapen över avdelningarna är att i så fall i större utsträckning välja personal från olika avdelningar som får möjligheten. Dessa kan i sin tur hålla interna utbildningar till resterande personal. Detta kan på så sätt även skapa ett mer hållbart arbetssätt, då det kan vara svårt för någon som enbart arbetar på vårdavdelningen att lära ut och hjälpa akutpersonalen att applicera dessa typer av metoder i situationer som denne inte är van vid. Denna tanke är även tillämpbar för de olika titlarna, då det eventuellt kan vara svårare för exempelvis en sköterska att försöka lära en veterinär hur denne ska arbeta, än att en sköterska visar en annan av samma titel och vice versa.

Stress och tidspress uppges, som nämnt tidigare, vara en bidragande faktor till varför Fear Free inte används i alla situationer. De allra flesta nämner att situationerna som i större utsträckning uppstår på akuten, som exempelvis akut sjuka djur, närvaron av djurägare och potentiell sövning av patienter medför att man inte kan använda sig av dessa metoder. Arbetssättet blir annorlunda beroende på om djurägaren är med eller ej, dels för djuret som kan reagera både positivt och negativt av djurägarens närvaro (Helsly et al. 2022) men även för personalen som potentiellt kan behöva arbeta annorlunda för att anpassa sig för djurägarna. Helsly et al. (2022) beskriver vikten av positiv förstärkning från djurägare till deras djur, speciellt hos de patienter som uppvisar stress. Flera respondenter i enkäten nämner att det är lättare att dirigera en kollega i hur den ska anpassa sig till ett stressat djur än en djurägare. Det är därför viktigt att i den mån det går att försöka utbilda djurägare i hur stressfri hantering på klinik går till, något som med fördel kan göras under bokade besök och inte under akuta situationer.

I många situationer på akuten är det inte alltid tydligt om ett djur kan komma att behöva sövas eller sederas. Detta gör det svårt att använda sig av positiv förstärkning i form av mat och godis, något som i många fall är den enda typen av distraktion som fungerar. Eftersom tidigare erfarenheter spelar stor roll i hur djuren beter sig på klinik (Döring et al. 2009; Lloyd 2017) är det därför extra viktigt att försöka hitta andra sätt att försöka göra klinikbesöket positivt. Att ett djur hamnar på akutavdelningen kan ofta vara på grund av traumatiska olycksfall, vilket gör att djuret redan vid ankomst har ett stresspåslag, vilket i sin tur gör det extra viktigt att personalen hanterar situationen på ett stressfritt sätt. På vårdavdelningen har man till större del haft tid att lära känna patienten, vilket gör att om de vet att det finns en planerad sövning eller sedering kan de på så sätt anpassa sin hantering av ett stressat djur, eller helt enkelt planera undersökning och hantering så att det fungerar med intag av föda och läkemedelsgiva. Att snabbt kunna minimera stressen hos ett djur ökar inte bara välfärden hos djuret utan ökar även tryggheten för personalen men ger även ett snabbare tillfrisknande hos djuret (Lloyd 2017). Det är därför viktigt att trots att personalen eventuellt inte vet om de får använda sig av positiv förstärkning i form av exempelvis föda i så fall använder sig av andra metoder för att lugna djuret och ge det bättre förutsättningar inför framtida besök (Döringer et al. 2009).

Om närvaron eller frånvaron av djurägare eller bristen på rätt typ av verktyg är anledningen till varför en stor andel anser att de inte kunnat använda sig utav Fear

Free-metoder trots att de velat det låter vi vara osagt, men det skulle inte vara ett helt osannolikt antagande. Dock kan även påtryckningar i form av annorlunda hanteringstekniker komma från kollegor, chefer eller allmänt hur kliniker ser på dessa typer av situationer. Ett exempel skulle kunna vara användningen av "scruffing" (ett grepp om nackskinnet) som enligt majoriteten av alla typer av Fear Free-metoder anses vara något negativt, men som kan av de som arbetat utefter den gamla skolan anses som ett nödvändigt och väletablerat arbetssätt. Påtryckningar från kollegor och arbetsplats kan även väga tyngre än de från exempelvis djurägare, då detta även sätter en grund för hur personalen "ska" arbeta. Det kan även vara svårare att ta diskussionen med en kollega som använder eventuellt förlegade metoder eller med en chef som inte har samma utbildning som en själv då det kan skapa ansträngda relationer och dålig stämning på arbetsplatsen. Även här kan det dras kopplingar till Hernandez et al. (2019) där de tar upp vikten av god kommunikation mellan kollegor för att öka djurvälståndet. Hernandez et al. (2019) tar som tidigare nämnt även upp att många av de med mindre erfarenhet söker sig till de med utbildning inom ämnet, men då skolan för hur man bör hantera stressade patienter har förändrats under de senare åren (Anseeuw et al. 2006) så är det inte säkert att de med många års erfarenhet inom yrket nödvändigtvis innehar samma syn som den nyutexaminerade djurhälsopersonalen.

Respondenterna har nämnt själva att de oftare uppmanas av sina kollegor att använda sig av Fear Free än av sina arbetsgivare, men det skulle kunna motiveras dels på grund av att konversationen om hur hantering ska gå till oftare uppstår tillsammans med kollegor än sina chefer, men dels för att vissa i chefspositioner eventuellt endast arbetar administrativt. Man kan dock anse att det är chefer och arbetsgivares ansvar att se till att deras personal arbetar utefter samma värdegrund, men detta kan komma att sopas lite under mattan på grund av bristen av tid, pengar och kunskap. Detta kan även ses speglas i många arbetsplatsers rutin där det fanns ett oroväckande högt antal som angav att det inte fanns några rutiner kring hanteringen av stressade djur, eller att de iallafall inte visste om det fanns några rutiner. Detta kan man beskylla individen på att de ej har kollat upp om det finns några rutiner och vad de i sådana fall är, men den största vikten bör läggas på chefer och arbetsgivare som ska se till att rutiner efterföljs och uppdateras, speciellt i potentiellt farliga situationer där anställdas säkerhet kan äventyras. Det är även av stor vikt att se till att denna typ av information kring rutiner finns lättillgänglig.

Ett sätt att fånga upp och kunna förbereda sig inför potentiellt stressade djur redan innan de ankommit till kliniken är att journalföra från tidigare besök, men även att se till att de som tar emot samtal från inkommande djurägare har tillräckligt god kunskap för att antingen kunna ställa rätt typ av frågor men även så att de potentiellt kan snappa upp små anmärkningar som djurägaren kanske anger på telefon. Liknande åsikter kan ses hos andra som besvarat enkäten, vilket tyder på att förberedelse är utöver mycket uppskattat även ett föredraget arbetssätt för att kunna skapa tryggare klinikvistelser. Därmed kan det även anpassas så att de med längre klinisk erfarenhet eller större kunskap inom området hantering av stressade djur får möjlighet att träffa djuret, än någon som eventuellt inte har lika mycket

erfarenhet eller kunskaper. Är personalen på klinik förberedd på denna typ av patient skulle det även kunna användas som ett tillfälle att lära ut till mindre erfaren personal hur man bäst hanterar sådana situationer under kontrollerade former. Extra viktigt är det då att även utbilda de som *inte* är intresserade av Fear Free-metodiken, då det ofta är de som faller mellan stolarna då de inte aktivt själva söker upp dessa utbildningstillfällen (Arhant et al. 2019). Många av den nyexaminerade djurhälsopersonalen i Sverige som kommer direkt från skolan har heller inte fått någon konkret utbildning i hantering av stressade djur på klinik, och det lilla de har fått är sällan tillräckligt konkret för att kunna applicera i faktiska situationer. Djurvårdarutbildningen är oreglerad och det går därför inte att bedöma i vilken grad djurvårdare har fått lära sig hanteringen av stressade djur på klinik. Detta medför att en stor del av de som har fått någon typ av utbildning inom Fear Free eller liknande metoder har fått förlita sig på sina arbetsgivare att ge dem rätt utbildning, samt att efterfölja sina kollegors riktlinjer. Detta är dock ett lärotillfälle som kan falla bort, då det då även krävs att den personalen som finns på kliniken har ett intresse för stressfri hantering av djur (Arhant et al. 2019). Finns inte intresset hos de anställda eller hos arbetsgivarna att arbeta enligt dessa metoder så blir det per automatik att kliniken i sin helhet inte arbetar enligt Fear Free-metoder.

Många ansåg även som tidigare nämnt att det var otroligt viktigt att djurägare utbildar sig och övar på vissa moment som kan uppstå på klinik hemifrån. Hetts et al. (2004) beskriver många olika situationer där man kan förebygga och underlätta för att kunna skapa ökad trygghet och välmående på klinik. Att djur får öva på jobbiga situationer med tryggheten av sin ägare och från tryggheten av sitt eget hem skulle kunna skapa mindre risker på klinik, då trots att djuren är i en ny miljö med nya människor ändå kan finna en viss igenkänningsfaktor i momenten och därför skapa mindre reaktiv respons vid olika hanteringssituationer. Detta är någonting Hetts et al. (2004) förespråkar, och som även speglas i respondenternas svar i enkäten. Om djurägaren vet med sig att de har ett djur som exempelvis bits, kan det vara en god idé att de övar innan på att ta på och av munkorg för att minimera riskerna på kliniken. Även att påbörja arbetet med att skapa trygga djur på klinik tidigt skulle vara fördelaktigt och kan startas redan vid första vaccinering för att skapa goda förutsättningar inför framtiden.

6.2 Metoddiskussion

6.2.1 Felkällor

Enkäten fick totalt 158 stycken svar men endast 120 stycken valde att slutföra enkäten. Tio stycken valde att inte svara redan efter andra frågan gällande vilken yrkestitel de hade, vilket skulle kunna vara att deras yrkestitel inte fanns som alternativ och det var därför de valde att inte fortsätta. Vid fråga fyra, där vi ställde frågan om arbetsplatsen arbetade enligt Fear Free, valde ytterligare 23 stycken personer att inte fortsätta svara på enkäten. Anledningen till varför så pass många valde att avsluta vid den frågan skulle kunna vara att det var den första

frågan på en ny sida. Det skulle kunna vara att de som valde att inte fortsätta svara inte förstod hur man gick vidare till nästa sida eller tröttnade när de insåg att det skulle komma flera sidor. Detta hade kunnat klargöras tidigare genom att skriva ut i presentationen av enkäten ungefär hur många frågor per sida det var, vilket potentiellt hade gjort att fler personer valt att fortsätta svara på enkäten.

Ytterligare avhopp var sporadiska och skulle kunna spekuleras vara på grund av tappat intresse eller att de blev upptagna med annat. Enkäten skickades ut via mejl till 36 stycken kliniker som hade både vård- och akutavdelning, varav så vitt vi vet togs den emot av 35 stycken. En av klinikerna svarade på mejl att de inte ansåg att vi hade beskrivit Fear Free som koncept tillräckligt väl och att det därför inte gick att besvara frågorna korrekt. Vi ansåg att vi hade tydligt förklarat det i enkäten, men det kan vara så att kliniken inte öppnade enkäten utan endast utgick ifrån mejlet som kortfattat innehöll en beskrivning av vad enkäten handlade om. Vi hade kunnat göra det ännu tydligare genom att även i mailutskicken ta med samma beskrivning som fanns i enkäten, dock ansåg vi vid den tidpunkten att ett mastigt mejl med mycket text eventuellt kunde vara avskräckande för mottagarna och valde medvetet att inte innefatta det där. Som svar till den kliniken valde vi att inkludera en ännu tydligare beskrivning av Fear Free-konceptet, men det är oklart om de valde att distribuera enkäten vidare till sina medarbetare.

Vi kan inte med säkerhet säga att alla resterande kliniker valde att skicka vidare vår enkät till sina anställda då vi ej fick svar på vårt mejl, men på grund av kommunikation med anställda individer på en handfull av klinikerna kunde vi ändå etablera att en del verkade ha fått ett utskick. Då det inte stod angivet på någon av klinikernas informationssidor online hur många anställda de hade på vardera avdelning går det inte att avgöra hur många per klinik som svarade. Vi gjorde dock en bedömning att på grund av den relativt höga svarsfrekvensen i förhållande till den svarsfrekvens vi initialt trodde vi skulle få att den stor del bör ha iallafall fått en chans att svara på enkäten, om än inte hela. Utifrån samma bedömning kunde vi även dra slutsatsen att intresset för detta ämne var relativt stort.

Vidare fick vi även ta i beaktning att de avdelningar vi valde att formulera vår frågeställning och enkät kring är de avdelningar som potentiellt har minst tid att svara på enkäten, och att även det kan vara en anledning till att vi hade ett högt antal som valde att inte avsluta enkäten då de kan ha fått mycket att göra eller att det kom in ett akut sjukt djur.

Det är svårt att avgöra om de personer som valde att besvara enkäten faktiskt tillhör de yrkesroller vi riktade den mot, men samtidigt är det oklart vad motivationen skulle vara för de individer som inte tillhör de yrkesgrupperna att svara på enkäten. Vi valde även att inte distribuera enkäten på sociala medier eller andra forum än de angivna mejladresserna klinikerna hade just för att försöka undvika denna typ av felkälla. Å andra sidan hade vi även gjort det tydligt i titel, introduktion och frågor att denna enkät riktade sig enbart till de som arbetade på vård- och akutavdelningen, men likväl fick vi senare ett svar på en fritextfråga att en respondent arbetade på operation. Det är oklart om respondenten någonsin arbetat på akut- eller vårdavdelningen eller om den bara ville informera om att

den även arbetade på operation. Detta var dock endast en individ och vi valde att inte tolka det som en alldeles för stor felkälla.

6.3 Fear Free-certifieringen

Det hade varit fördelaktigt om djurhälsopersonal blev utbildade inom hantering av stressade djur innan de klev ut och påbörjade sitt kliniska arbete, men i dagsläget är det sparsamt med instudering av konkreta hanteringstekniker och tankesätt för sådana situationer. Fear Free erbjuder gratis certifiering för de studenter som är intresserade, men det är långt ifrån standard att inneha certifiering vid examen. Det är förstaeligt att universiteten förhåller sig neutralt till företag som dessutom skulle kapitalisera ännu mer om det förespråkades i lärosätena, men det hade varit fördelaktigt om det likt andra aspekter hade presenterats neutralt och öppet för fri tolkning.

Det är dock viktigt att nämna att en Fear Free-certifiering i sig inte betyder att kliniken eller djurhälsopersonalen faktiskt arbetar med de metoder som Fear Free förespråkar. Då det enkelt går att klicka sig förbi instuderingsmaterialet i Fear Free-certifieringstentamen och gå direkt till quizet så finns det ingenting som kan bekräfta att den som har en certifiering ens har läst igenom materialet. Dessutom går det enkelt genom en sökning att få fram korrekt svar till certifieringsquizet. Att detta ens är en möjlighet skapar en misstro till företaget och dess certifieringsprogram, även fast det som koncept är baserat på vetenskap och erfarenhet. För att kunna etablera sig som ett mer tillförlitligt program skulle det krävas en mer reglerad certifieringsprocess, och inte ett som är baserat på tilltron till människans ärlighet.

Fear Free är i grund och botten ett företag, och trots att de själva gärna basunerar ut att de gör detta för djurens skull är det viktigt att ha i åtanke att pengar är en motiverande faktor. Självklart har de i egenintresse att så många som möjligt certifierar sig, då det är genom certifieringen de får sin inkomst. Genom att förespråka de som är certifierade som djurvälståndshjältar och de som inte är det istället stämplas som kliniker och individer som arbetar utefter förlegade metoder, skapar Fear Free ett klimat som ifrågasätter arbetsmetoderna av kollegor och arbetsplatser runt om sig. Då det å ena sidan är positivt att tänka i nya banor vad gäller hur man kan och bör hantera reaktiva patienter för att på bästa sätt skapa en trygg miljö och upplevelse, kan det å andra sidan även skapa en klyfta mellan de som kanske önskar att arbeta med dessa metoder och inte vet om att Fear Free existerar, och de som faktiskt inte anser att det funkar.

På den svenska marknaden finns det inte så mycket att välja på, men nyligen har ett liknande koncept startat upp - "Vänlig Vård" (2024) - som skulle kunna komma att bli den nya svenska standarden om de arbetar i liknande banor som Fear Free har gjort i sitt hemland.

I Sverige har vi förhållandevis god djurvälstånd jämfört med många andra delar av världen, och det kan vara på grund av den redan relativt höga standarden som Fear Free och liknande koncept inte baseras ut på marknaden i samma grad som den har gjort i andra länder, som i exempelvis värdlandet USA. Detta betyder att det troligt finns ett stort intresse för Fear Free-metoderna, men att många eventuellt redan använder sig av dem utan att inneha certifiering eller att många eventuellt skulle ha ett intresse av en certifiering om de visste att Fear Free existerade. Detta betyder inte att det inte krävs mer forskning och kunskap kring hanteringen av stressade patienter, men att det eventuellt borde förespråkas mer utbildning inom ämnet i en annars god djurvälståndstat.

Konklusion

Syftet med denna enkätstudie var att undersöka om det fanns någon skillnad i användandet av och synen på Fear Free beroende på om man arbetade på vårdavdelningen eller akutavdelningen. Det visade sig att det finns en viss skillnad i användningen och synen, och att det främst används på vårdavdelningen då det oftast finns mer tid och möjlighet till planering där. Dock anser även vårdpersonalen att de har en stor brist på tid. Det blev tydligt att många ansåg att arbetsgivarna lade mer resurser på att utbilda vårdpersonalen inom stressfri hantering, vilket medförde att en del ansåg att det mer tillhörde vårdpersonalens arbetsbeskrivning att använda sig av Fear Free-metoder än akutpersonalen. Majoriteten visade ett stort intresse för Fear Free oavsett avdelningstillhörighet och var eniga om att det behövdes implementeras i högre grad för allas säkerhet och välmående. Det fanns även en stor andel som ansåg att djurägare behöver ta större ansvar över sina djurs beteende på klinik, och att det hade varit positivt om även djurägarna kunde vidga sina kunskaper kring stressfria klinikbesök. Det var positivt att se att de allra flesta ansåg att de hade god kommunikation mellan avdelningarna och till sina kollegor, men att det kunde vara svårt att göra samma bedömning av reaktivitet hos ett djur då det är väldigt subjektivt och till stor del baserat på erfarenhet och individuell uppfattning. Många ansåg även att det behövdes implementeras i större utsträckning någon typ av premedicinering hemifrån och/eller medicinering på klinik till de patienter som behöver det.

I dagsläget finns det gott om studier kring hantering av reaktiva och stressade djur, men det är tydligt att det krävs mer kunskap och utbildning kring ämnet samt mer tid per patient för att kunna implementera dessa metoder på ett säkert och hållbart sätt.

Referenser

- Affenzeller, N., Pratsch, L., Arhant, C., Riemer, S. (2021). Fear-reducing strategies for small animal practice, Part 2 – Techniques for interventions, prevention and use of anxiolytic medication. *Kleintierpraxis*. 66, 1, 24-43.
<https://www.vetline.de/strategien-zur-angstreduktion-in-der-kleintierpraxis-teil-2-massnahmen-zur-therapie-praevention-und>
- Anseeuw, E., Apker, C., Ayscue, C., Barker, L., Blair, D., Brennan, J., Brooks, S., Case-Pall, D., Caspersen, H., Clark, J., Colson, L., Covill, A (2006). Handling cats humanely in the veterinary hospital. *Journal of Veterinary Behavior-clinical Applications and Research - J VET BEHAV-CLIN APPL RES*. 1. 84-88.
<https://doi.org/10.1016/j.jveb.2006.06.003>
- Arhant, C., Hörschläger, N., Troxler, J (2019) Attitudes of veterinarians and veterinary students to recommendations on how to improve dog and cat welfare in veterinary practice. *Journal of Veterinary Behavior*. 31, 10-16.
<https://doi.org/10.1016/j.jveb.2019.01.004>
- Behnke, A., Vitale, K., Udell, M (2021) The effect of owner presence and scent on stress resilience in cats. *Applied Animal Behaviour Science*. 243.
<https://doi.org/10.1016/j.applanim.2021.105444>
- Burghardt, W. F (1991) Behavioral Medicine as a Part of a Comprehensive Small Animal Medical Program. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. 21, 2, 343-352. [https://doi.org/10.1016/S0195-5616\(91\)50037-1](https://doi.org/10.1016/S0195-5616(91)50037-1)
- Cimarelli, G., Turcsán, B., Bánlaki, Z., Range, F., Virányi, Z (2016) Dog Owners' Interaction Styles: Their Components and Associations with Reactions of Pet Dogs to a Social Threat. *Front. Psychol*. 7.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01979>
- Csoltova, E., Martineau, M., Boissy, A., Gilbert, C (2017) Behavioral and physiological reactions in dogs to a veterinary examination: Owner-dog interactions improve canine well-being. *Physiology & Behavior*. 177, 270-281.
<https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2017.05.013>

- Cuyahoga Falls Veterinary Clinic (2017). *Why I Am Not Fear Free Certified*. <https://fallsvetclinic.com/why-i-am-not-fear-free-certified/> [2024-03-07]
- Dale, A. R., Walker, J. K., Farnworth, M. J., Morissey, S. V., Waran, N. K (2010) A survey of owners' perception of fear of fireworks in a sample of dogs and cats in New Zealand. *New Zealand Veterinary Journal*. 58. <https://doi.org/10.1080/00480169.2010.69403>
- Demaline, B (2018). Fear in the veterinary clinic: History and Development of the Fear FreeSM Initiative. *Conspectus Borealis*. 4, 2. https://commons.nmu.edu/conspectus_borealis/vol4/iss1/2
- Döring, D., Roscher, A., Scheipl, F., Küchenhoff, H., Erhard, M. H (2009) Fear-related behaviour of dogs in veterinary practice. *The Veterinary Journal*. 182, 1, 38-43. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2008.05.006>.
- Edwards, P. T., Smith, B. P., McArthur, M. L., Hazel, S. J (2019) Fearful Fido: Investigating dog experience in the veterinary context in an effort to reduce distress. *Applied Animal Behaviour Science*. 213, 14-25. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2019.02.009>
- Fear Free (2024). *What is Fear Free?* <https://fearfreepets.com/about/what-is-fear-free/> [2024-02-05]
- Hart, B. L., Hart, L. A. (1988 som bok, länkad som nyutgiven utgåva från 2022) *The Perfect Puppy*. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-99194-0.00001-6>
- Helsly, M., Priymenko, N., Girault, C., Duranton, C., Gaunet, F. (2022) Dog behaviours in veterinary consultations: Part II. The relationship between the behaviours of dogs and their owners. *The Veterinary Journal*. 281. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2022.105789>.
- Hernandez E., Fawcett A., Brouwer E., Rau, J., Turner P. V. (2018) Speaking Up: Veterinary Ethical Responsibilities and Animal Welfare Issues in Everyday Practice. *Animals*. 8, 15. <https://doi.org/10.3390/ani8010015>
- Hetts, S., Heinke, M. L., Estep, D. Q. (2004). Behavior wellness concepts for general veterinary practice. *AVMA Publications*. 225, 506-513. <https://doi.org/10.2460/javma.2004.225.506>

- Hill, R. (2023) Are professionals receiving sufficient training in ‘feline friendly’ techniques? *The Veterinary Nurse*. 14, 4. <https://doi.org/10.12968/vetn.2023.14.4.180>
- Lewis, H. E. (2015). Stress-free practice design. *Proceedings of the NAVC Conference*, January 17-21, Orlando, Florida, USA. 29, 493-495. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/pdf/10.5555/20153160465>
- Lind, A-K., Hydbring-Sandberg, E., Forkman, B., Keeling, L. J. (2017). Assessing stress in dogs during a visit to the veterinary clinic: correlations between dog behaviour in standardized tests and assessments by veterinary staff and owners. *Journal of Veterinary Behaviour: Clinical Applications and Research*. 17, 24-31. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2016.10.003>
- Lloyd, J. (2017). Minimising Stress for Patients in the Veterinary Hospital: Why It Is Important and What Can Be Done about It. *Veterinary Sciences*. 4, 22. <https://doi.org/10.3390/vetsci4020022>
- Marino, C. L., Cober, R. E., Iazbik, M. C., Couto, C. G. (2011). White-coat effect on systemic blood pressure in retired racing greyhounds. *Journal of Veterinary Internal Medicine*. 25, 4, 861-865. <https://doi.org/10.1111/j.1939-1676.2011.00735.x>
- Mariti, C., Raspanti, E., Zilocchi, M., Carlone, B. & Gazzano, A. (2015). The assessment of dog welfare in the waiting room of a veterinary clinic. *Animal Welfare*. 24, 3, 299-305. <https://doi.org/10.7120/09627286.24.3.299>
- Pryor, K., Ramirez, K. (2014). Modern Animal Training. In *The Wiley Blackwell Handbook of Operant and Classical Conditioning*. <https://doi.org/10.1002/9781118468135.ch18>
- Quimby, J. M., Smith, M. L., Lunn, K. F. (2011) Evaluation of the Effects of Hospital Visit Stress on Physiologic Parameters in the Cat. *Journal of Feline Medicine and Surgery*. 13, 10, 733-737. <https://doi.org/10.1016/j.jfms.2011.07.003>
- Rodan, I. (2010). Understanding Feline Behaviour and Application for Appropriate Handling and Management. *Topics in Companion Animal Medicine*. 25, 4, 178-188. <https://doi.org/10.1053/j.tcam.2010.09.001>
- Sherman, B. L., Serpell, J. A. (2008). Training veterinary students in animal behavior to preserve the human-animal bond. *Journal of Veterinary Medical Education*. 35, 4, 496-502. <https://doi.org/10.3138/jvme.35.4.496>

Siracusa, C. (2022). Creating a Minimal-Stress Emergency Environment. *Feline Emergency and Critical Care Medicine*. 41.
<https://doi.org/10.1002/9781119565925.ch41>

Sveriges Lantbruksuniversitet (2024). *Djursjukskötare*.
<https://www.slu.se/utbildning/program-kurser/program-pa-grundniva/djursjukskotare> [2024-03-04]

Sveriges Lantbruksuniversitet (2024). *Veterinär*. <https://www.slu.se/utbildning/program-kurser/program-pa-grundniva/veterinar/> [2024-03-04]

Vänlig vård (2024). *Varför vänlig vård?* <https://vanligvard.se/> [2024-04-02]

Tack

Stort tack till Ruhát för att du stått ut med vårt skrikande på 27 kvadratmeter, Linnéa för att du var vår techguru och hjälpte oss med formatering och Fenrir för ditt emotionella stöd, gos och blöta pussar. Vi vill även rikta ett extra tack till Julià & Navinès, utan dig hade vi inte klarat oss igenom detta. Även Maria och Anna, våra evigt tålmodiga handledare, ska ha en eloge för att de orkat med våra tusen frågor och nervösa mejlutskick.

Bilaga 1

Hur olika avdelningar hanterar reaktiva djur med hjälp av Fear Free

AKUT och VÅRD

Hej!

Vi är två stycken djursjukskötarstudenter som läser vår sista termin på Sveriges Lantbruksuniversitet och som just nu skriver vårt examensarbete. Målet med vårt examensarbete är att ta reda på hur olika avdelningar hanterar reaktiva djur och om de använder sig av Fear Free-metoder. Denna enkät är riktad till leg. veterinärer, leg. djursjukskötare, djurvårdare nivå 2 och djurvårdare nivå 3 som arbetar på vård- eller akutavdelningen på någon av Sveriges djursjukhus eller djurkliniker. Vi bjuder därför in er till att svara på vår enkät.

Observera att dessa frågor och påståenden INTE gäller i livshotande situationer som ex. hjärtstopp.

Fear Free är en modell som grundades 2016 av Dr. Marty Becker tillsammans med hundratals andra experter inom områdena beteende, medicin och hantering. Metoderna som Fear Free grundas på är utarbetad för att skapa en så stressfri miljö som möjligt för det enskilda djuret, genom att använda sig av arbetssätt som lindrar och förhindrar ängslan, ångest och rädsla. Fear Free är baserat på en förståelse för individen, och på att arbeta utefter tanken att skapa långsiktiga lösningar för djur och människor genom trygg och säker hantering.

Denna enkät innehåller totalt 23 stycken frågor och tar mellan 5-10 min att genomföra.

SIDA 2

Samtycke och information för deltagande och personuppgiftsbehandling i studentarbete vid SLU

När du samtycker till att delta i studentarbetet *Djurhälsopersonalens användning och implementering av Fear free-metoder på reaktiva katter och hundar på vård- och akutavdelning* innebär det att Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) behandlar dina personuppgifter. Att ge SLU ditt samtycke är helt frivilligt, men utan behandlingen av dina personuppgifter kan studentarbetet inte genomföras. Denna blankett syftar till att ge dig all information som behövs för att du ska kunna ta ställning till om du vill ge ditt samtycke till att delta i studentarbetet och till att SLU hanterar dina personuppgifter.

Behandlingen av dina personuppgifter sker med stöd av den rättsliga grunden samtycke. Du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak, vilket dock inte påverkar den behandling som skett innan återkallandet. SLU är ansvarigt för behandlingen av dina personuppgifter, och du når SLU:s dataskyddsombud på dataskydd@slu.se.

Din kontaktperson för detta arbete är student Sara Hambrick, sahk0002@stud.slu.se och Josefine de Laval, jedl0002@stud.slu.se. Du kan också kontakta handledaren Maria Andersson, maria.andersson@slu.se.

Vi samlar in följande uppgifter om dig: din yrkestitel, erfarenhet i antalet år inom yrket samt dina svar på våra frågor kring *Djurhälsopersonalens användningen och implementeringen av Fear Free-metoder på reaktiva katter och hundar*. Ändamålet med behandlingen av dina personuppgifter är att SLU:s student ska kunna genomföra sitt studentarbete *Djurhälsopersonalens användning och implementering av Fear free-metoder på reaktiva katter och hundar på vård- och akutavdelning* med god vetenskaplig kvalitet. Dina personuppgifter kommer inte att överföras till andra organisationer eller företag utanför SLU.

Dina personuppgifter kommer att lagras till dess studentarbetet godkänts och betyget har registrerats i SLU:s studieregister. Uppgifterna kommer därefter att gallras. Om du vill läsa mer om hur SLU behandlar personuppgifter och om dina

rättigheter kan du hitta den informationen på www.slu.se/personuppgifter. Du har enligt lag rätt att under vissa omständigheter få dina uppgifter raderade, rättade, begränsade och att få tillgång till de personuppgifter som behandlas, samt rätt att invända mot behandlingen.

Om du har synpunkter kan du kontakta dataskyddsombudet på dataskydd@slu.se. Du kan vända dig med klagomål till Integritetsskyddsmyndigheten, imy@imy.se. Du kan läsa mer om Integritetsskyddsmyndighetens tillsyn på <http://www.imy.se/>.

- Jag samtycker till att delta i detta studentarbete och till att SLU behandlar personuppgifter om mig på det sätt som förklaras i denna text, inklusive känsliga uppgifter om jag lämnar sådana.

SIDA 3

Bakgrund

Denna sida innehåller frågor gällande dig och din yrkesroll.

Vad är din yrkestitel?

- Leg. veterinär
- Leg. djursjukskötare
- Djurvårdare nivå 2
- Djurvårdare nivå 3

Vilken avdelning arbetar du främst på?

- Akut
- Vård
- Lika mycket på båda

Hur länge har du arbetat inom djursjukvård?

- <1 år
- 2-3 år
- 4-6 år
- 7-9 år
- >10 år

I hur stor utsträckning använder du redan Fear Free-metoder?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Ofta
- Alltid

Har din arbetsplats erbjudit någon typ av utbildning till att arbeta på ett mer Fear Free sätt?

- Nej
- Ja, dom har erbjudit... (fyll i textrutan)

Är du Fear Free-certifierad för smådjur?

- Ja
- Nej

Denna sida innehåller frågor rörande hur din arbetsplats, arbetsgivare och kollegor förhåller sig till Fear Free.

Tycker du att din arbetsplats arbetar enligt Fear Free?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Oftast
- Alltid

Anser du att din arbetsplats har anpassat de Fear Free-utbildningar de erbjuder utefter den avdelning du arbetar på?

- Nej
- Ja, det har anpassats på det här sättet... (fyll i textrutan)

Tycker du att det skiljer sig i användningen av Fear Free-metoder mellan vård och akut?

- Nej, båda avdelningar arbetar likadant
- Ja, det skiljer sig på detta sätt... (fyll i textrutan)

Upplever du att du kan hantera djuren på ett stressfritt sätt även under mer akuta situationer?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Oftast
- Alltid

Upplever du att din arbetsplats erbjuder sina anställda de verktyg och förutsättningar som krävs för att kunna hantera reaktiva djur på ett bra sätt?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Oftast
- Alltid

Har du någon gång hamnat i en situation där du önskar att Fear Free hade använts, men att du på grund av påtryckningar eller avsaknad av rätt verktyg inte gjort det?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Ofta
- Alltid

Tycker du att Fear Free är någonting som ska eftersträvas?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Oftast
- Alltid

Varför/varför inte?

Uppmanas du av din arbetsgivare och/eller kollegor att arbeta enligt Fear Free?

Inte
alls Sällan Ibland Oftast Alltid

Av min
arbetsgivare:

Av mina kollegor:

Skulle du vilja utveckla din kunskap och ditt arbetssätt med hjälp av Fear Free-metoder om du hade möjligheten?

- Ja, jag försöker använda mig utav Fear Free-metoder men vill lära mig mer
- Ja, jag har aldrig provat Fear Free innan men vill gärna lära mig
- Nej, jag har provat det innan och tyckte inte att det fungerade
- Nej, jag har aldrig provat och vill inte prova det heller
- Vet inte

SIDA 5

Kommunikation

Skulle du föra någon typ av journalanteckning om ett djur har agerat reaktivt?

- Ja, jag antecknar och varnar för att djuret kan vara reaktivt i flera situationer
- Ja, jag antecknar att djuret har varit reaktivt i en specifik situation (ex. stick, fasthållning, etc.)
- Ja, jag antecknar att djuret är aggressivt
- Nej, jag brukar inte hinna göra någon anteckning
- Nej, jag hade inte gjort någon anteckning

Har ni någon rutin på er arbetsplats på vad som ska rondas över/journalantecknas för ett djur som är reaktivt?

- Ja, men det är svårt att hinna med rutinen så det är inte så ofta den följs
- Ja, vi har en bra rutin som oftast följs
- Ja, men den är utdaterad och används oftast inte
- Nej, vi har ingen rutin
- Jag vet inte om vi har en rutin

Hur väl fungerar kommunikationen mellan personal och avdelningarna vad gäller reaktiva djur och deras eventuella behov?

- Mycket dåligt
- Ganska dåligt
- Ganska bra
- Mycket bra

Hur ofta tycker du att någon annans bedömning av en patient **inte** stämmer överens med hur du upplever den?

- Inte alls
- Sällan
- Ibland
- Oftast
- Alltid

SIDA 6

Övrigt

Dessa frågor är inte obligatoriska, men vi ser gärna att du svarar på dom så att vi kan få en bättre uppfattning av dina tankar och åsikter kring Fear Free.

Vad anser du är det viktigaste att tänka på när det kommer till reaktiva djur på kliniken?

På vilket sätt anser du att man kan förbättra hanteringen av reaktiva djur på klinik?

Övriga tankar:

Tack snälla för att ni har tagit er tid att svara på vår enkät!

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Föreliggande arbete ska publiceras med 12 månaders fördröjning av fulltexten (tillfälligt läsningsembargo). Därefter ger jag/vi härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.